№ 278 ՇԱԲԱԹ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

1913

ԹԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՇԱԲԱԹ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ №

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարեկանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak".
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են խտացրած տողերի 10—20 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1914 Թ. ՀԱՄԱՐ

43-ՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է

12 և 11 ամիս	10 ամիս	9 ամիս	8 ամիս	7 և 6 ամիս	5 ամիս	4 ամիս	3 ամիս	2 ամիս
10 րուբ.	9 րուբ.	8 րուբ.	7 րուբ.	6 րուբ.	5 րուբ.	4 րուբ.	3 րուբ.	2 րուբ.

Դեկտեմբերի 1-ից մինչև յունվարի 1-ը 85 կոպ.

Ամերիկայի բաժանորդները պէտք վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։ Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել՝ առաջին երեսի վրա տողատեղին (պետիտ) 20 կ., վերջին երեսի վրա 10 կ.։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

ՊՐԷՄԻԱՆԵՐ

«Մշակի» ՏԱՐԵԿԱՆ այն բաժանորդները, որոնք 1914 թ. համար (սկսած յունվարի 1-ից 1914 թ.) ՄԻԱՆՈՒԱԳ կամ ՄԱՍ-ՄԱՍ վճարած կլինեն 10 րուբլի բաժանորդավճարը, կը ստանան ՁՐԻԱԲԱՐ հետևեալ գրքերից ՄԷԿՆ ՈՒ ՄԷԿԸ.

1) Գր. Արծրունու աշխատութիւնները 1865—1871 թ.

Այդ գրքի մէջ զետեղված են Գր. Արծրունու այն խոշոր ու մանր յօդուածները, որոնք լոյս են տեսել մինչև «Մշակ» լրագրի հրատարակութիւնը։ Գիրքը բաղկացած է 408 էջից։

2) Վրթանի (Ա. Քալանթարի) Մանրանկարները, I և II հատոր։

«Մանրանկարները» ամփոփում են իրանց մէջ հայկական հասարակական կեանքի և նրա արտայայտութիւնների նկարագրութիւններ։ Գիրքը բաղկացած է 520+472 էջից։

Մինչև ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 25-ը բաժանորդագրվածները կը ստանան ԵՐԿՐՈՐԴ գիրքը, իսկ նրանից յետոյ բաժանորդագրվողները—ԱՌԱՋԻՆ գիրքը։

Արտասահմանեան բաժանորդները պէտք է ուղարկեն գրքերի ճանապարհածախքը, որի քանակը կը յայտարարվի իր ժամանակին։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՍ

ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ԽՍԱՎԵՐԴԵԱՆՑԸ իր երկու դստեր՝ Մարիամի և Լուսիկի հետ՝ ցաւակցաբար յայտնում է ի գիտութիւն իր բոլոր բարեկամների և ծանօթների իր Թանգագին ամուսնու՝

Նիկողայոս Դաւթեան ԽՍԱՎԵՐԴԵԱՆՑԻ

անակնկալ մահվան մասին, որ տեղի ունեցաւ ամսիս 11-ին։ Հրապարակական հոգեհանգիստը նշանակված է այսօր, շաբաթ, երեկոյեան ժամը 6-ին։ Ցուղարկաւորութիւնը վաղը, կիրակի, ամսիս 15-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, իր սեփական տնից (Փողոց 19 Փետրվարի) դէպի Էջմիածնեցոց եկեղեցին։ Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը։
1160. 1—1

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ և ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՇԱՄԻՐԵԱՆ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՆԵՐԸ ցաւօք սրտի յայտնում են ի գիտութիւն ազգականների և ծանօթների, որ ամսիս 12-ին վախճանվեց առաջինի սիրելի զոքանչ և երկրորդի Թանգագին մայր՝

Աննա Զաքարեան ՄԵԼԻՔ-ՍԱՐԳՍԵԱՆԸ։

Հոգեհանգիստը լինելու է այսօր, շաբաթ, երեկոյեան ժամը 6-ին։ Մարմնի յուղարկաւորութիւնը կիրակի, դեկտեմբերի 15-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, հանգուցեալի բնակարանից (Захарьевскій пер. № 13) դէպի Մէյդանի ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը։
2—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երկուշաբթի, դեկտեմբերի 16-ին

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

կը ներկայացնէ—առաջին անգամ Թիֆլիսի բեմի վրա—ԲԵՐՆՇՏԷՅՆԻ

ԻՍՐԱԷԼ

Պիէս 3 գործ. Թարգմ. Մ. Զարաֆեանցի

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒՄ ԵՆ.—տ. Սիրանոյշ, պ. պ. Արմէնեան, Ալլահվերդեան, Բերոյեան, Մամիկոնեան, Մանուէլեան, Մուրադեան, Յարութիւնեան, Սեւումեան, Տէր-Առաքելեան, Փափազեան Վահրամ, Օվի-Ահարոնեան և ուրիշները։

Սկիզբը երեկոյեան ճիշդ ժամը 8-ին։

Ռեժիսսեօր՝ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆ

Խորհրդի հերթապահ անդամներ՝ պ. պ. Յ. Քոչարեան և Հ. Յովհաննիսեան
1168. 2—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 14-ԻՆ

ԿԸ ԿԱՅԱՆԱՅ

ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ (ԵՐԳԻՉ)

ՀԱՄԵՐԳԸ

Մասնակցութեամբ Ե. Ս. ԳՈՄՋԻՆԱՅԻ և ՎԷՐԱ ՏԻՋԵՆՀԱՈՒԶԷՆԻ.

Կը նըրդաշնակէ Ն. Ա. ԳՐԻԿՈՒՐՈՎԱՆ.

Մանրամասնութիւնները ծրագրում։ ✦ Սկիզբն է երեկոյեան ժամը $8^{1}/_{2}$-ին

Տոմսակները ծախվում են Ի. Ա. Սուղանեճեանի երաժշ. խանութում. իսկ համերգի օրը՝ դահլիճում, երեկոյեան, մուտքի ժամանակ։
1158. 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՊՐԱՎԱՆ

սրանով յայտարարում է, որ, համաձայն 1911 թ. նոյեմբերի 11-ին դումայի կայացրած որոշման, քաղաքի իրաւասութեան տակ է առնված հանգուցեալ Պօղոս Յովհաննիսեան Շաղինեանի նուիրած կայքը 4000 րուբլի գումարի, որպէս անձեռնմխելի դրամագլուխ, որի տոկոսիքը պէտք է տրվի Թիֆլիս քաղաքի աղքատ օրիորդներին որպէս օժիտ։

Խնդիրները՝ հանդերձ հոգևոր իշխանութիւնից ստացված վկայականով, որ, իրաւ, խնդրատուն նշանված է, ընդունվում են Ուպրավայի I բաժանմունքի դիւանատանը մինչև դեկտեմբերի 30-ը 1913 թ.։
տու. 1167. 2—2

Առաջնակարգ ցիրկ
ԵՂԲ.
ԵՍԻԿՕՎՍԿԻՆԵՐԻ

Այսօր, շաբաթ, դեկտեմբերի 14-ին, կը կայանայ մեծ ներկայացում։ Տղամարդկանց մարմնի կազմուածքի գեղեցկութեան կոնկուրս։ Կազմուածքով ամենագեղեցիկ տղամարդը կը ստանայ առաջին մրցանակը եւ պատուաւոր սարՖ։ Կօնկուրսին կարող են մասնակցել բոլորը՝ տեղական սիրողները։ Մրցանակաբաշխութիւնը կատարում է

ինքն հասարակութիւնը։ Տոմսակ վերցրած իւրաքանչիւր անձն կասսայից կարող է ստանալ մի կոնտրմարկա, և երբ կոնկուրսն աւարտվի, իւրաքանչիւր յաճախորդ կոնտր-մարկայի վրա պէտք է գրէ այն ըմբիշի ազգանունը, որին հաւանում է, և կոնտր-մարկան յանձնէ ցիրկի մարդկանց։ Այսօր տեղի կունենայ համազգային ըմբշամարտ։ Ըմբշամարտեն 8 զոյգ։
1169. 1—1

Ռնոյինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Վերադառնալով արտասահմանից վերանորոգեց Ներքին հիւանդութիւնների ընդունելութիւնը. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԵՎՄՕԹՕՐԱԿՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի քննութիւնը լուսաւորված ՌԵՆՏԳԷՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամեն օր՝ 9—1 ժամ ցեր. և 5—7 ժ. երեկոյեան. ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ ԱՌ. Ժ. 9—10 ՁՐԻ։ Бебутовская 23, тел. 7—92.
(ա.օ.) տու. 977 100—35

ԴՈՒՐՍ ԵԿԷՔ ՁԵՐ ԽԽՈՒՆՁԻ ՊԱՏԵԱՆԻՑ

Պրոֆ. Մեակօտինի դասախօսութեան ժամանակ շատերից նկատված բացակայութիւնը հայ գրողների, ուսուցիչների, ժուրնալիստների կամ իրանց այդպէս համարողների առիթ են տալիս մեզ ընդգծել մի ցաւալի երեւոյթ, որ նկատելի է, և նկատելի է շատ բացորոշ և շօշափելի կերպով մեր հայ ինտելիգենցիայի, գլխաւորապէս հայ գրականների և ուսուցիչների շրջանում. դա՝ անտարբերութիւնն է, անհետաքրքրութիւնն է դէպի համամարդկային գաղափարները, դէպի աւելի լայն մտաւոր հորիզոնները, իդէաները, մտաւոր հոսանքները, դէպի միջազգային և համաշխարհային գրականութիւնը և նրա գործիչները։

Հայ գրողները, հայ բանաստեղծները, հայ վիպագրողները, հայ դերասանները, հայ ուսուցիչները, որոնք կազմում են հայ անդաստանի վրա գործող մտաւոր ույժերը և մշակները, դժբաղդաբար, հանդիսանում են ըստ մեծի մասին—հաճելի բացառութիւններ կան—անմշակ, տգէտ մարդեր, պարփակված՝ իբրև խեցգետիններ իրանց կարծր պատեանների մէջ, չը ձգտվող բնաւ լայնացնելու իրանց մտաւոր հորիզոնը, աշխարհահայեացքը եւրոպական կամ համաշխարհային նշանաւոր գործիչների, տաղանդների, հանճարների գործունէութեան և արտադրութիւնների հետ ծանօթութեամբ։ Երևոյթը այնքան սովորական է, որ Թիֆլիսում երկու անգամ կայացած գրական դատը Արցիբաշեվի «Խանդ» պիէսի հերոսի մասին, մի դատ, որ գրաւում էր ամեն անգամ հասարակութեան ահագին բազմութիւն, չը գրաւեց և ոչ մի անգամ հայ գրողներին և ուսուցիչներին։

Ցաւալի է արձանագրել այն փաստը, որ հայ բանաստեղծների և գրողների մեծամասնութիւնը, բացառութեամբ մի քանիսի, չունեն այնքան գրական և լայն մտաւոր զարգացում, որ կարողանան, իբրև մշակված և պատրաստված մարդեր, որևէ համաշխարհային գրական, փիլիսոփայական, բանաստեղծական հարցի արծարծման կամ խօսակցութեան ժամանակ հանդէս գալ և յայտնել իրանց կարծիքները։ Եւ դրա գլխաւոր պատճառը ոչ թէ այն է, որ նրանցից շատերը բարձր, համալսարանական և երբեմն նոյնիսկ միջնակարգ ուսում չունեն—կան համալսարանաւարտներ, որոնք նոյնպէս անմշակ և անզարգացած մարդեր են մնում—այլ որովհետև նրանք ընթերցասէր չեն, չեն սիրում զբաղվել օտարազգի գրականութիւնների ուսումնասիրութեամբ, չեն կարդում եւրոպական և ռուսական ամսագրեր, չեն հետաքրքրվում միջազգային, համաշխարհային գրական, գեղարուեստական, քաղաքական հարցերով, այլ պարփակվում են իրանց առանձին նեղ խխունջի պատեանի մէջ։ Եւ դրա հետևանքն այն է լինում, որ հայ գրողը, հայ բանաստեղծը, հայ ուսուցիչը, հայ ժուրնալիստը չէ յաճախում պրոֆէսոր Մեակօտինի դասախօսութեան, կամ Արցիբաշեվի պիէսի գրական դատին, կամ մի այլ նշանաւոր ռուս գիտնականի դասախօսութեան այս և այն փիլիսոփայական հարցի մասին։ Հայ գրողը, հայ ուսուցիչը (մենք վերցնում ենք միջին տիպը) աւելի հետաքրքրվում է գնալ և ժամերով լսել ցնդաբանութիւններ այն մասին, թէ Սայաթ-Նովա աշուղը տիրացու է եղել կամ եպիսկոպոս, կամ երկար վիճաբանութիւնների մէջ մտնել այն մասին, թէ արխիվաքաններից մինը գտել է արխիվի փոշիների մէջ մի դոկումենտ, ապացուցանող՝ որ Խաչ. Աբովեանը հալածել է ազգայինհոգևոր դպրոցը, բայց գնալ լսել պրոֆէսոր Մեակօտինի դասախօսութիւնը Հերցէնի և ռուս ազատագրական շրջանի մասին, նա ոչ ժամանակ ունի և ոչ իղձ։

Վերցրէք Հայ Գրողների Ընկերութիւնը, որ ահա գործում է մի ամբողջ տարի. վերցրէք նրա երեկոյթները՝ և դուք կը տեսնէք, որ այդ երեկոյթներում ոչ մի անգամ մի հարց չէ արծարծվել ընդհանուր գրական կամ մտաւորական նշանակութիւն ունեցող, չէ արծարծվել գրոյց, վիճաբանութիւն որևէ մի ընդհանուր մտաւոր հոսանքի կամ ուղղութեան շուրջը։

Զրոյց կազմակերպողները կամ դասախօսները, որոնց ունկնդիրները՝ հետևաբար և ծափահարողները՝ եղել է մեծ մասամբ աշակերտութիւնը, դեռ չը զարգացած, դեռ մտաւորապէս, բարոյապէս չը կազմակերպված և խակ մատաղ սերունդը, աւելի հաճոյք են զգացել այդպիսի նեղ և ընտանեկան մթնոլորտի մէջ, քան աւելի լայն, աւելի համամարդկային մթնոլորտի և աւելի լայն մտաւոր հոսանքներ, գաղափարներ շօշափող մթնոլորտի մէջ։

Եւ այդ պատճառով, չը շփվելով աւելի լայն, միջազգային և համաշխարհային հոսանքների հետ, հայ գրողը, հայ ուսուցիչը, հայ բանաստեղծը, հայ դերասանը մնացել է տգէտ, անմշակ, թերուս և համբակ։ Նա պարփակվել է խխունջի պատեանի մէջ, իր առանձին, ազգային կեանքից դուրս այլ կեանք չէ նկատել և չէ ձգտել շփվել այլ կեանքերի հետ։

Ուստի և մենք ամենայն իրաւամբ ասում ենք նրան. հայ գրող, հայ բանաստեղծ, հայ ուսուցիչ, հայ դերասան, դուրս եկ քո խխունջի պատեանից և ընդգրկիր աւելի լայն հորիզոն, շփվիր աւելի լայն հոսանքների հետ։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

Կ. Պոլիս, 12 դեկտ.

Ռուսաց և գերմանական դեսպանները միասին այցելեցին մեծ վեզիրին։ Լուրերի համաձայն, զրոյցը վերաբերել է հայկական հարցին, որ, ըստ երևոյթին, ընդունում է նպաստաւոր ընթացք։

(Պ. Հ. Գ.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՑԸ

Մի մասնաւոր մարմին, մի կազմակերպութիւն է Դաշնակցութիւնը, որոշ նպատակով երդումնաւորների մի խումբ, այս կամ այն նպատակին ծառայելու անձնատուր։

Բայց նա համայն հայութեան ձայնը չի կրում և նրա բերանը, նրա պատգամախօսը և կամ պատգամատարը չէ։

Այդ մարմնից օգտվել կարող է ուզեկցողը։ Եթէ նա մի զինված ույժ է, պէտք ունեցողը կարող է վարձել կամ իր կողմը գրաւել այդ ույժը։ Կամեցողը կարող է նրա անհատներից շնորհ ունեցողներին բարձր պաշտօնների վրա կարգել, մինչև իսկ թագաւորութեան հրաւիրել։

Ազգութեամբ հայ այս կամ այն տանուտէր իշխանը իր հրամանատարութեան տակ ժողոված զօրախմբովը գնացել մտել է բիւզանդական այս ու այն կայսրի զօրաբանակը և նրա թշնամիների դէմ կռւելով յաղթութիւններ տարել և մինչև իսկ քանիցս պատահել է՝ որ թագ էլ է վաստակել և կայսր դարձել։

Բայց այդ տանուտէր իշխանը ոչ հայ ազգ է ներկայացրել իր անձի մէջ, ոչ էլ հայութեան համար թագ առել իր գլխին։

Դաշնակցութիւնը, հայ անհատների մի խմբակցութիւն, եթէ ույժ ունի՝ կարող է օգնել հային և հայութեանը, սրան վերաբերվող հարցում, նա կարող է օգնել և երիտասարդ Թիւրքին՝ հայի դատը սնանկութեան մատնելու գործում։

Բայց նա հայութեան ներկայացուցիչը չէ։ Թիւրք կառավարութիւնը իր օգտի համար նրա հետ բանակցելիս, ինչու պիտի համարի որ հայութեան պատգամատարի հետ է բանակցում։

Ի հարկէ Թիւրքը քաջ գիտէ «բաժանիր որ տիրես» աշխարհավարութիւնը։ Հասկանում ենք, որ նա կացնի կոթը անտառից կտրէ՝ նոյն անտառը իր հնոցը բերելու նպատակով։ Հասկանում ենք նրա ջերմ փափագը, որ նա թակեր պատրաստէ՝ հայի գլուխը կոշկոճելու։

Բայց որ Դաշնակցութիւնը դառնայ նրա ձեռքում այդ կոթն ու թակը, ահա անհասկանալին։ Ի հարկէ եթէ ուզենայ՝ կարող է. ձեռքը բռնողն ով։

Բայց անհաւատալի է։ Այն նպատակն, որով նա աշխարհ եկաւ, և այն ակնը, որից ջուր խմելով նա զօրացաւ, նրան չը ծնան ու չը զօրացրին այդպիսի մի սև օրվայ համար։

Դաշնակցութիւնը ցաւ ի սիրտ գիտէ որ ժամանակով մի Մեհրուժան է գոյութիւն ունեցել, բայց աւելի լաւ և գոհունակութեամբ գիտէ և այն՝ որ մի Բագրատունի ասպետ էլ է եղել, որ շանթացած շամփուրով է թագադրել նոյն Մեհրուժանին։

Թւում է, որ Թիւրքը կացինը քարին է տալիս։

Ա. Մ. Եղեկեան

РУССК. СЛОВО-Ն ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

«Рус. Сл.» թերթը դեկտ. 7-ի իր համարում խօսելով այն մասին, թէ ինչ գործ ունի կատարելու Ռուսաստանը Արևելքում, և ցոյց տալով, որ հաւասարակշռութիւնը խախտված է մանաւանդ նեղուցների վերաբերմամբ, հետևեալ խորհրդածութիւններն է անում.

Այն ամենը, ինչ որ մենք կարող ենք ձեռք բերել, ներկայումս կայանում է նրանում, որ առևտրական նաւերի համար նաւարկութեան լիակատար ազատութիւնը նեղուցների միջով ապահովենք, անկախ նրանից, թէ գտնվում է արդեօք Թիւրքիան պատերազմի մէջ որևէ պետութեան հետ թէ ոչ։

Այդ խնդրի դիպլոմատիկական լուծման ամենալաւ եղանակը կը լինէր վերականգնել Սան-Ստեֆանօյի դաշնագրի գործողութիւնը, որով առևտրական նաւերի անցուդարձը թոյլատրվում է ամեն ժամանակ։ Առևտրական յարաբերութիւնների լիակատար ազատութիւնը Սև-ծովեան նաւահանգիստների հետ մեծ կարևորութիւն ունի ոչ միայն Ռուսաստանի, այլ և միւս մեծ պետութիւնների, մանաւանդ Իտալիայի, Ֆրանսիայի և Գերմանիայի համար, որոնք ստանում են հարաւ-ռուսական և ռումինական ցորեն, նաւթ և մարգանէց ծովային ճանապարհով, Դարդանէլի միջոցով։

Ապա յայտնելով այն միտքը, որ Թիւրքիայի վեհապետական իրաւունքը բնաւ չէ խախտվում, եթէ չէզոք նաւերը ազատ նաւարկեն նեղուցներով, ռուս թերթը կըցում է.

Նեղուցների հարցից յետոյ, ամենակարևոր հարցը Ռուսաստանի շահերի և Արևելքում ունեցած մեր հմայքի համար հանդիսանում է Թիւրքահայաստանի ռէֆորմների հարցը։ Այդ հարցը յանկարծ անհետացել է քաղաքական հորիզոնից, կարծես թէ իրապէս Հայաստանում վաղուց հաստատվել է ցանկալի անդորրութիւնը։ Եւ սակայն Հայաստանում միայն ժամանակաւոր անդորրութիւն է և ամեն

բոպէ կարելի է սպասել քիւրդական գաղանութիւնների և Թիւրքական անգթութիւնների նոր բռնկումն։ Գերմանիան յայտնել է, թէ նա այլ ևս մտադիր չէ արգելքներ յարուցանել Սազօնովի համեստ ծրագրին։ Եւ ինչ պէտք է սպասել։

Ռուսաստանը չէ կարող անտարբեր վերաբերվել այն անարխիային, որ բոյն է դրել Կովկասի դրացութեան մէջ, և Թիւրքահայերի տանջանքներին։ Մեզ համար հայոց հարցը նոյնպէս և պատուի հարց է, հարց հատուցման մեր պատմական պարտքի հայ ժողովրդին, որին 35 տարի առաջ վերադարձրինք Թիւրքիայի լծի տակ, բարձր քաղաքականութեան նկատումներով։

Եթէ Ռուսաստանին աջողվի ապահովել եւրոպական կոնտրօլ րէֆօրմների վրա Թիւրքահայաստանում—ռուս անուան հըմայքը Մերձաւոր Արևելքում կը բարձրանայ վաղուց չը տեսնված բարձրութեան։ Մեր կողմն է ոչ միայն միջազգային իրաւունքը, այլ և ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի համակրութիւնը։ Հայերը մնում են այժմ վերջին քրիստոնէական ժողովուրդը, որի կէսը հեծծում է թիւրքական անգութ լծի տակ։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբու գի Հեռ. Գործ.)

12 դեկտեմբերի

Պետերբուրգ.—Բարձրագոյն հրամանով Կովկասի փոխարքայի օգնական Վատացին, համաձայն խնդրագրի, արձակվում է փոխարքայի օգնականի պաշտօնից, մնալով սենատորի և հոֆմէյստէրի կոչման մէջ. Նրա տեղ նշանակվում է փոխարքայի դիւանապետ հոֆմէյստէր Պետերսոնը, մնալով հոֆմէյստէրի պաշտօնում։

Բարձրագոյն հրամանով, Կովկասի փոխարքայի օգնական հոֆմէյստէր Պետերսոնը ստանում է Բարձրագոյն Պալատի հոֆմէյստէրութիւն մնալով ներկայ պաշտօնում։

—

Պարիզ.—Դումերգի ճառը գեղեցիկ տպաւորութիւն գործեց արտաքին գործերի պարլամենտական մամնաժողովի վրա, որի անդամները գոհունակութիւն յայտնեցին Դումերգի ընդգծած քաղաքական ծրագրի առիթով։

—

Հռոմ.—Կարդինալ Ռամպօլլայի մօտ գտնվող մի քանի անձինք յայտնում են պատրաստակամութիւն ճշգելու, որ իրանց յայտնի է երկրորդ կտակի գոյութեան մասին, որ մինչև այսօր գտնված չէ։ Երևան է հանված միայն այն կտակը, որ կազմված է 14 տարի առաջ յօգուտ հանգուցեալի կնոջ։ Ռամպօլլայի բնակարանը նօտարի ներկայութեամբ կնքվեց։ Ռամպօլլայի շահագրգռված ազգականների փաստաբանը դատարանին գանգատ ներկայացրեց կտակի յափշտակութեան առիթով։ Վատիկանը մտադիր չէ խառնվել այդ գործին, որ վարելու է պետական դատարանը։

—

Բէլգրադ.—Սկուպշչինայի նիստերը սկսվեցին։ Կառավարութիւնը հերթական կարգով ներկայացրեց բիւջէի յունվար և փետրվար ամիսների նախահաշիւները, որոնցով պահանջվում է 21,794,118 ֆրանկ։

—

Կլիմենտ (Միչիգանի նահ.)—Հանքային գործադուլների երեխաների օգտին կազմած ծննդեան տօնածառին հրդեհ ծագեց։ Սկսված իրարանցման ու հրոցի ժամանակ, երբ հասարակութիւնը վրա ընկաւ դէպի դռները, բաղանվեցին 80 հոգի, մեծ մասամբ երեխաներ։ Երբ իրարանցումը հանդարտվեց, պատշգամբի վրա երևացին մեծ թւով դիակներ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՐՕՖ. ՄՆԱԿՕՏՐԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

—

Հինգշաբթի, դեկտ. 12-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին, Թիֆլիսի Ժողովարանի դահլիճում, ռուսպրոֆ. Վ. Մնակօտրին մի դասախօսութիւն արեց «Հերցէնի, իբրև հրապարակախօսի» մասին։

Դասախօսութիւնը նշանաւոր ռուս ազատագրական գործչի և հրապարակախօսի մասին վերին աստիճանի հետաքրքրական, բովանդակալից և հմտալից էր, այնպէս որ սակաւաթիւ լսարանը լարված ուշադրութեամբ լսեց դասախօսի բնորոշումները Հերցէնի ժամանակներում տիրող մտքերի, հասարակական, փիլիսոփայական հոսանքների և իրա Հերցէնի հրապարակախօսական գործունէութեան հիմնական գաղափարների մասին։

Դժբախտաբար, ունկնդիրներ, լսելու պրօֆեսօրի կենդանի, հմտալից դասախօսութիւնը՝ շատ քիչ էին եկել, հազիւ 50—60 հոգի։ Եւ, դժբախտաբար, դրանց մէջ աչքի էր ընկնում հայ ինտելիգենցիայի, մանաւանդ հայ գրողների, ուսուցիչների, ժուռնալիստների կատարեալ բացակայութիւնը։ Եւ սակայն որքան բան կարելի էր սովորել, իմանալ այդ դասախօսութիւնից, որոնց նմանը յաճախ բաժին չէ ընկնում Թիֆլիսին։ Չէ՞ որ այն շրջանը, որի մէջ գործում էր Իսկանդէրը (Հերցէնի գրական անունը) իր «Կոլոկոլ» ամսագրով, ռուսական ազատագրութեան համար աշխատող սերնդի ամենակրթիչ շրջանն է, որ իր ազդեցութիւնը գործել է նաև հայ ժողովրդի բարոյական և հոգեոր-մտաւոր ազատագրութեան համար աշխատող գործիչների վրա։

ՎՐԱՑԻՆԵՐՆ ՈՒ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

—

Վրացի ժողովուրդը ի սկզբանէ անտի եղել է խաշնարած և հողագործ տարր։ Հնումը Վրաստանում վաճառականութեամբ պարապելիս են եղել միայն հրէաները։

Ցետոյ է, որ հայերը, քաղաքական հանգամանքների շնորհիւ մուտք գործելով Վրաստան, իբրև լաւ արհեստաւորներ տեղ են գրաւել այս երկրում։ Ցետագայում հայերն են արհեստներով զբաղվելուց զատ սկսել են պարապել նաև առևտրով։

Վրաստանի արևմտեան մասի ժողովուրդը, այսպէս կոչված իմէրէլները, աւելի մօտ լինելով Եւրոպային, ծովին, ձեռնամուխ են եղել վաճառականութեամբ պարապելու գործին։ Ներկայիս Արևմտեան Վրաստանի ամբողջ առևտուրը համարեա թէ կենտրոնացած է միայն վրացիների ձեռքում։

Գուրիայում, Իմէրէթում և Մինգրէլիայում շատ հազւագիւտ են օտարացեղ վաճառականները։

Մինչդեռ Քարթլում և Կախէթում վրացի առևտրականները համարեա թէ չը կան։

Այդ թերևս կարելի լինի բացատրել յիշեալ երկիրների վրացի ժողովրդի պահպանողականութեամբ և մայր հողին պինդ կպած մնալու հանգամանքով, այլև հին օրերի ասպետականութեան ոգով տոգորված վրացի ազնուականութեան ունեցած ազդեցութեամբ։ Վրացի ազնուականութիւնը, թաւադն ու ազնաուրը դեռ այսօր էլ այնպէս են խորշում առևտրից, ինչպէս ուղղահաւատ մուսլիմը խոզի մսից։ Առևտրով պարապելը վրացի ազնուականի հասկացողութեամբ ծայր աստիճան ամօթ է։

Մինչդեռ Արևմտեան Վրաստանում վաճառականութեամբ պարապող վրացիների թւում դուք կը տեսնէք բազմաթիւ առևտրականներ և արդիւնաբերողներ։

Ահա այդպիսի վաճառականների և արդիւնաբերողների մի խոշոր թիւ, Քութայիսում ժողով գումարելով, որոշել է հիմնել Քութայիս քաղաքում առևտրական միջնակարգ դպրոց, չը նայած այն հանգամանքին, որ Արևմտեան Վրաստանի վրացիներից շատ շատերի որդիները առևտրական և զուտ կօմմէրցիալ մասնագիտական ուսում են առնում Ռուսաստանի, Կովկասի և նոյնիսկ Եւրոպայի խոշոր կենտրոններում։ Քութայիսում յիշեալ դպրոցի գործը գլուխ բերելու համար կազմվել է առանձին ընկերութիւն, որն ունի արդէն իր սեփական կանոնադրութիւնը և որին սկսել են արդէն բազմաթիւ առևտրականներ և արդիւնաբերողներ անդամագրվել։

Քութայիսի ազնուականութեան հողային բանկը առևտրական դպրոցի բացման գործի համար արդէն յատկացրել է 2000 ր. նպաստ։

Այս առիթով Քութայիսում հրատարակվող «Խըլի» (Ժողովուրդ) թերթը, ողջունելով առևտրական դպրոցի հիմնաւորման գաղափարը, ի միջի այլոց հետևեալ տողերն է նուիրում. «Մեր երկրին ամենից առաջ հարկաւոր են գիւղատնտեսական, գործարանային, արհեստագիտական և առևտրական գիտելիքներ։ Զինված այս գիտելիքներով, մենք կարող ենք զարգացնել մեր գործունէութիւնը և գիւղում, և քաղաքում։ Եթէ նկատի առնենք, որ մենք ուրիշներից համեմատաբար ուշ ենք դուրս եկել այս ասպարէզները, և այն, որ մեզանում այժմ էլ դեռ ևս ուժեղ են ազնուականական սովորոյթները և որ մեզանից շատերը առևտրին և արդիւնաբերութեանը նայում են հաւմէական պատրիկների աչքերով, չէ կարելի չընդունել, որ կարճ ժամանակում մենք զգալիօրէն առաջ ընթացանք։ Որպէս սրա սիմպտոմ ծառայում է նոր ընկերութեան հիմնումը»։

Մենք միայն ողջունել կարող ենք մեր եղբայրակիցների այս կուլտուրական քայլը, որովհետև խորապէս գիտակցում ենք, որ տնտեսական զարգացումը կարող է միայն երաշխիք ծառայել ապագայի լաւագոյն օրերի և բարօր վիճակի։

Տնտեսապէս զարգացած հարևանները իրար միայն օգուտ կարող են բերել, քանի որ - և այս ապացուցված ճշմարտութիւն է—իրար կողք կողքի դարերով ապրող հարևանները իրար ինչքի և գոյքի վրա աչք չին ունենայ, երբ տնտեսապէս ապահով վիճակի մէջ գտնեն։

Եւ չենք ասում այն, որ առևտրի և գլխաւորապէս արդիւնաբերութեան զարգացման շնորհիւ առաջ գալիք աշխատաւոր տարրն է, որ կը ստեղծէ ազգերի կատարեալ համերաշխութիւն և երջանիկ վիճակ։

Ցար. Գասպարեան

Մ Շ Ա Կ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Խանքենդի իրականութիւնից

Խանքենդ, 2 դեկտեմբերի

Երկար տատանումներից յետոյ վերջապէս բիւլ անելով, տեղիս ծխ.-դպ. հոգաբարձութիւնը ներկայ ուսումն. տարվայ սկզբում նոր ուսուցիչ հրաւիրելով բացեց դպրոցը։

Հոգաբարձութեան տատանման պատճառը նիւթական սղութիւնն է. դպրոցը իր վեցամեայ գոյութեան ընթացքում իւրաքանչիւր տարի դէֆիցիտ է թողել հոգաբարձութեան շլինքին։ Այսու ամենայնիւ հոգաբարձութիւնը վճռեց այս տարի ևս դպրոց բանալ, չը թողնել ուսման ծարաւ և միջոցներից զուրկ աղքատ երեխաներին փողոցներում։

Մենք քանիցս արձանագրել ենք խանքենդցիների նիւթական սուղ կացութիւնը, որի հետևանքով և դժուարանում են իրանց միջոցներով դպրոց պահել։ Դպրոցի հոգաբարձութիւնն էլ այդ պատճառով յոյսը կապել է դրսի նուիրատուների վրա, ակնկալում է դրսի օգնութեան։ Դպրոցին այդպիսի մի օգնութիւն սպասվում է Բագուից, ուր յատուկ պատուիրակ է ուղարկված հոգաբարձութեան կողմից դեռ անցեալ տարի գարնանը, երբ դպրոցը նոյնպէս գտնվում էր տնտեսական ճգնաժամի մէջ։ Ինչպէս ասում են, այնտեղ հաւաքված կայ մի որոշ գումար յատկապէս մեր դպրոցի անունով, սակայն, դժբախտաբար, մինչև այժմ էլ այդ գումարը հոգաբարձութեան կողմից չէ ստացվել։

Դպրոցը ներկայումս գտնվում է ծայրայեղ կրիտիկական պայմաններում տնտեսականի կողմից. ուստի ցանկալի էր, որ դրսի այն նուիրատուները, որոնց վրա հոգաբարձութիւնը յոյս է դրել, չը զլանային շուտափոյթ օգնութեան գալ իրանց դրամական նպաստներով։

Խանքենդի ծխատէր Պետրոս քահանան տեղից փոխադրված և արդէն հաստատված է Շուշի քաղաքի Վերին-Թաղի եկեղեցու վրա. Խանքենդը առանց քահանայի է մնում։

Ժողովուրդը նոր քահանայ ունենալու համար քիչ է մտածում. առ հասարակ Խանքենդի ժողովուրդը սառել և անտարբեր է թէ դէպի եկեղեցին, թէ դէպի դպրոցը և թէ առ հասարակ դէպի ամեն մի հանրային գործ։

Ա. Ա.

—

Մի գերված երիտասարդ

Դուշէթ, 8 դեկտեմբերի

Վերջերս՝ Ախալգօր գիւղի հարուստ Մղարէուլիանիի երիտասարդ որդուն գերեցին վրացի աւազակները։ Գերվածը դեռ ևս չէ վերադարձած։ Թշուառ ծնողների վիճակը աննկարագրելի է, չը գիտեն՝ անգամ կենդանի է թէ ոչ։ Աւազակներն ամիսներ առաջ մեծ փրկանք էին պահանջում։

Ց. Ա.

—

Երեք գործիչների յիշատակին

Գորիս, 1 դեկտեմբերի

Քաղաքիս ս. Լուսաւորիչ եկեղեցում երէկ կատարվեց պատարագ, և ապա քահանայական դասը, գլխաւորութեամբ փոխանորդ Վահան վարդապետի, հանգուցեալ Ալ. Քալանթարի, Մանվել քառասունքին երեք գործիչների յիշատակին կատարեց հոգեհանգիստ, որից յետոյ փոխանորդը մի քանի խօսքով շեշտեց երեք գործիչների նշանակութեան մասին, յիշելով իւրաքանչիւրի ինքնայատուկ տեղը, որ ունէին նրանք հայ իրականութեան մէջ։

Ս—եան

—

Ջախող տարի

Վաղարշապատ, 7 դեկտեմբերի

Այս տարի վաղարշապատցի հողագործի համար շատ ծանր և ճգնաժամային տարիներից մէկն էր՝ շնորհիւ ջրի պակասութեան և երաշտի։ Ջը նայելով որ այս յուլիսին պէտք էր Հրազդանից վերցվելիք ջուրը լինէր Վաղարշապատում, բայց այդ չաջողվեց և գիւղացու յոյսը ի դերև ելաւ այդ կողմից և մեր շինականը դժուար կացութեան մէջ ընկաւ։

Այսպէս՝ վաղարշապատցին և նրա շրջակայ գիւղացիք եօթն ամիս աշխատեցին և վերջը անբերրիութեան պատճառով չը կարողացան երեխաների և լծկան կենդանիների համար ձմեռվայ պաշար ունենալ։

Շատերը ծախեցին իրանց մի հատիկ կովը, ոմանք՝ լծկանները, ուրիշներն իրանց տան իրերը և առան ձմրան պաշարը, որ մի կերպ կարողանան հասնել մինչև գարուն։ Ահա այս է մեր գիւղացու դրութիւնը։

Վ. ք. Ա.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

II

Խաչատուր Աբովեանի արձանը

Երևան, 7 դեկտ.

Մօտ երկու շաբաթ առաջ այստեղ էր անդրիագործ Անդրէաս Տէր-Մարուքեանը, որ Երևան էր եկել յատկապէս արձանի տեղը որոշելու և հիմքի ու պատուանդանի համար պատրաստութիւններ տեսնելու։ Տէր-Մարուքեանը բաւականացաւ տեղի շուրջը տախտակամածելով, և հարկադրված եղաւ գնալ Բագու։ Խնդիրը նրանումն է, որ գործը ձեռնարկող Կուլտուրական Միութիւնը բաւականաչափ գումար չէ հանգանակել՝ արձանը կանգնելու համար։ Հարկաւոր է 17,000 ր., իսկ չը կայ նոյն իսկ 10,000 ր., որից Ա. Տէր-Մարուքեանն ստացել է մօտ 7000 րուբլի։ Ըստ պայմանի՝ Կուլտուրական Միութիւնը պարտաւոր էր 1913 թ. յունվարի 1-ը վճարած լինել անդրիագործին 12,000 ր., որ չէ լրացված, պակասում է 4000 ր. աւելի։ Նուէրներն սպասածի չափ շատ չեղան ու գործն առ այժմ կանգ է առել ըստ երևոյթին, միայն դրամի համար։ Մեծ րէկլամներով սկսված գործն ահա լըքման է մատնվում։

Երևանը դեռ ոչինչ չի տուել արձանի համար, բայց նա տուել է նրա համար մի շատ լաւ և աչքի ընկնող տեղ—քաղաքային այգու Աստաֆեան փողոցի առաջ ընկնող անկիւնը։ Երևանն երևի դրանով էլ կը բաւականանայ. չէ՞ որ նա այժմ զբաղված է թեմական դպրոցի 75-ամեակի խնդրով, որը նրա համար շատ աւելի կենսունակ խնդիր է։ Արձանը երախտագիտական մի ակտ է հայութեան կողմից, իսկ թեմականի խնդիրը Երևանի ներկայ և ապագայ սերունդների կրթութեան և այդ կրթութիւնն ապահովելու մեծ հոգսն է։ Բայց այս մասին դեռ յետոյ։

Աբովեանի արձանը տեղում կանգնելու է առաջիկայ մայիսին, ու եթէ մէկն ուզում է այն պատկերացնել, պէտք է Թիֆլիսի Վօրօնցօվի արձանը միտը բերի, այն տարբերութեամբ, որ $3^{1}/_{2}$ արշին բարձրութիւն ունեցող Աբովեանի ամբողջ հասակով բրօնզէ արձանի պատուանդանին կպած են բրօնզեայ երկու մանուկներ—տղայ և աղջիկ։

Արժէր որ այդ գեղեցիկ մտածված գործը գլուխ գալ կարողանար արժանավայել կերպով, առանց թիւրիմացութիւնների։ Այդ է պահանջում Կուլտուրական Միութեան պատիւն ու վարկը։

Ա. Դ.

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

—

Շամախի, 7 դեկտեմբերի

Այսօր հաշտարար դատաւորի մօտ քննվեց հայոց ծխ. դպրոցի ուսուցիչ Զ. Մեսեանի գործը, որ յարուցել էր տեղիս հայ-աւետարանական համայնքը։

Ուսուցիչը մեղադրվում էր նրանում, որ «Հօրիզօն» լրագրում տպած յօդուածի մէջ մի քանի անզուսպ խօսքեր է շպրտել հայ-աւետարանականների դպրոցի հասցէին։ Վիրաւորված այդ յարձակումներից՝ աւետարանականները պահանջում են, որ ուսուցիչը ներողութիւն խնդրէ իրանցից։ Ուսուցիչը չէ խնդրում և գրում է մի չոր պատասխան։ Աւետարանականները դիմում են դատարան։

Հաշտարարը ուսուցչին 15 ր. տուգանք նշանակեց։ Ուսուցիչը դժգոհ մնաց։ Գործը ձգելու է շրջանային դատարան։

**

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Կովկասի փոխարքան ներքին գործերի մինիստրից խնդրում է յատկացնել 25,000 րուբլի իբրև փոխարինութիւն տալու Թիֆլիսի նահանգի անբերրիութիւնից վնասված ազգաբնակութեանը մատակարարական ու սերմացուի օգնութեան համար։

◆ Այսօր Ժողովրդական Տանը ռուսերէն կը խաղացվի 1-ին անգամ իշխ. Սումբաթովի «Ջէնտըլմէն» 5 գործ. պիէսը։

◆ Վաղը Արքունական Թատրոնում տեղի կունենայ երգիչ Կամեոնսկիի հրաժեշտի ներկայացումը։

◆ «Зак. Рѣчь» լրագրի № 281-ը (դեկտ. 12), որի առաջնորդող յօդուածը դարձեալ պօլիտեխնիկումի առիթով էր, իշխանութեան կողմից գրաւվեց։

◆ Գանձակում բացվել է Վրաց մէջ Գըրագիտութիւն Տարածող Ընկ. ճիւղ։

◆ Սառցային գործի համագումարը բանալու է փոխարքայի կողմից հոֆմէյստէր Պետէրսօնը։

◆ Այսօր Հասարակական ակումբում իշխ. Թումանեանը կարդալու է րեֆերատ պօլիտեխնիկումի մասին։

◆ Այսօր Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան հերթական հրապարակային նիստում տեղի կունենան մի քանի հետաքրքրական դասախօսութիւն։

◆ Այսօր կանանց բարձր դասընթացքներում յօգուտ ունկնդրուհիների փոխադարձ օգնութեան մասնաժողովի կայանալու է երեկոյթ երաժշտական բաժնով։

◆ Թիֆլիսի Ժուռնալիստների Ընկ. նախաձեռնութեամբ դեկտ. 16-ին Գէպշտէյնը կարդալու է դասախօսութիւն Արցիբաշևի մասին։

◆ Վերջին երկու գրական դատի հասոյթից զուտ օգուտ մնաց Ժուռնալիստների Ընկերութեան գանձարկղում աւելի քան 500 րուբլի։

◆ Ժուռնալիստների Ընկերութիւնը շուտով մտքերի փոխանակութիւն է կայացնելու պօլիտեխնիկումի հարցի առիթով։

◆ Նորակառոյց երեխաների հիւանդանոցում սահմանված է բժիշկների հերթապահութիւն։

◆ Բժիշկներ Սոխոմեանից, Գէդեվանովից և Պօնդոյևից բաղկացած մի մասնաժողով է հաստատված հոգեկան հիւանդների հիւանդանոց կառուցանելու նախագիծ կազմելու համար։

◆ Մօսկվայի հայոց եկեղեցական խորհրդի անդամներ դարձեալ ընտրվել են, հակառակ Ներսէս արքեպիսկոպոսի ցանկութեան, Կուսիկեանը, Գասպարեանը և Խարմաջեանը։

◆ Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան շինութեան մէջ կը լինեն ընթերցումներ երեխաների համար այսօր՝ երեկոյեան և վաղը ցերեկով։ Հասակաւորների համար վաղը ժ. 5—6 բժ. Աղասարեանը խօսելու է քութէշի մասին, իսկ բժ. Ֆլօրինան ժ. 6—7 ռուսերէն, մարդու կազմուածքի մասին։

◆ Այսօր Բագւում Ամիրագօյի օպէրէտային խումբը ռուսերէն լեզւով խաղալու է Զուհաճեանի «Լեբլեբիջի» օպէրէտը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՐՑԸ ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԻՑ*)

III

Վերոյիշեալ պրօֆ. Կլէյնվեխտերը իր «Կանանց հիւանդութիւններ» [1]) յօդուածում գրում է հետևեալը. «Ինչպէս յայտնի է, կանանց իրաւահաւասարութեան պաշտպանները հաստատում են, որ տղամարդիկ և կանայք թէ ֆիզիկապէս և թէ մտաւորապէս միևնոյն աստիճանի վրա են գտնվում։ Դա ուղիղ չէ, որովհետև նրանք զանազանվում են թէ ֆիզիքապէս և թէ մտաւորապէս։

«Թէ տղամարդկանց և թէ կանանց հոգին գտնվում է սեռական գործարանների ազդեցութեան տակ, մանաւանդ իգական սեռի մօտ։ Կանանց գլխաւոր սեռական գործարանի ձուարանների անդադրում գործունէութիւնը, սկսած երիտասարդ հասակից մինչև կլիմակտերիկ հասակը, ազդում է նրանց ֆիզիքական և հոգեկան կեանքի վրա։ Ձուարանների գործունէութիւնը կնոջ համար աննկատելի՝ յարուցանում է զգացմունքներ, ուղղված դէպի մայրութեան կենտրոնը, որոնք այդտեղից արտացոլվելով կազմում են ուրոյն կանացի խելք ու հոգի։ Սրանից էլ ծագում են կնոջ յատուկ հոգեկան յատկութիւններ՝ սէր, ինքնազոհութեան պատրաստակամութիւն, մայրական սէր և այլն։

«Ապա ուրեմն կնոջ և տղամարդու խելքը դնել մի տախտակի վրա արդարացի չէ. կնոջ խելքը համարել ստոր տղամարդու խելքից, ինչպէս պնդում են մի քանի փիլիսոփաներ՝ Շօպէնհաուէր և այլն, սխալ է։ Կնոջ խելքը այլ է, տղամարդունը այլ. զանազանութիւնը ոչ թէ քանակի, այլ որակի մէջ է, որովհետև, ինչպէս վերև ասացինք, կնոջ հոգին առաւելապէս գտնվում է նրա սեռական գործարանների ազդեցութեան տակ»։

Յիշեալ պրօֆ. գրում է նոյնպէս, որ կնոջ վրա բնութիւնից դրված է լինել ամուսին, տալ սերունդ և կրթել նրան։ Եւ կնոջ այդ կոչումը, իբրև ամուսնու, մօր և կրթողի՝ այնքան մեծ և վեհ է, որ՝ էտիքական տեսակէտից՝ այդ կոչումը աւելի բարձր պէտք է համարվի տղամարդու կոչումից. ընտանիքը կազմում է կինը, ոչ թէ տղամարդը. ընտանիքը մարդկութեան սրբավայրն է և հիմքը։

Ամուսնութիւնը, ինչպէս գրում է հռչակաւոր պրօֆ. Էյլենբուրգ [2]), «ինչ որ գրեն ամուսնութեան դէմ, դարձեալ նա ամենագլխաւոր ֆակտօրն է մարդկանց ալտրուիստական զգացմունքների ծագման և բազմակողմանի զարգացման. նա է աջակցում մեր մտքի և կամքի հասունութեան. նա է սանձում իր բնաւորութիւնը։ Այդ՝ անտարակոյս՝ անհատական-հոգեբանական, էտիկօմանկավարժական նշանակութիւնը ամուսնութեան՝ ունի ամենամեծ նշանակութիւն ամուսինների համար, մանաւանդ կանանց։ Եթէ տղամարդը աւելի փորձված է մտնում ամուսնութեան մէջ, այդ կապը այնուամենայնիւ ծառայում է իբրև գերազանց դպրոց գործադրելու նրա ալտրուիստական ոյժերի, համբերութեան, ինքնազոհութեան, համբերատարութեան. իսկ կնոջ համար իսկական հասունութիւնը կարելի է միայն ամուսնութեան մէջ. արտաքոյ վերջինիս՝ նրա զարգացումը ընթանում է դանդաղօրէն և դժուարութեամբ, արտայայտվելով յաճախ ոչ համակրելի և ախորժելի ձևերով գերհասունացած աղջկանց մօտ—պառաւ աղջկանց։ Ֆիզիօլօգիական պայմանները ամուսնական կեանքի, ֆիզիքական սէրը և մայրութիւնը, անտարակոյս, ազդում են կնոջ զարգացող պսիխիկայի (հոգու) վրա, իբրև հզօրագոյն գրգռիչ և բեղմնաւորիչ ֆակտօր, որի բացակայութիւնից տուժում է կնոջ բնութեան և անհատականութեան զարգացումը»։

Միւս հռչակաւոր գիտնական Մեչնիկօվը կնոջ ազդեցութեանն է վերագրում հանճարների ստեղծագործութիւնները, օրինակ՝ Գիօտէի և երաժշտագէտ Վագնէրի, տալով ընախօսական բացատրութիւն իր նորագոյն գրուածքի մէջ [3])։ Դրա մասին մի ուրիշ անգամ։

Մայրութիւնը կնոջ համար մեծ հոգեկան բաւականութիւն է. այդ երևում է նրանից, որ այն կանայք, որոնք չունեն երեխայ կամ ամուսնացած չեն, ենթարկվում են մեծ հոգեկան կամ բարոյական փոփոխութեան, այն է՝ նախանձի, չարակամութեան, բամբասասիրութեան, եսամոլութեան և այլն։

Դժբախտաբար՝ սօցիալական պայմանները այնպէս են դասաւորվել, որ կինը յաճախ չէ կարողանում կատարել իր կոչումը իբրև ամուսին, մայր, կրթիչ իր սեփական երեխաների, և նա փնտռում է զբաղմունք արտաքոյ ընտանիքի, մանաւանդ՝ երեխաների։ Այդ սօցիալական չարիք է, որը անդ-

*) Տես «Մշակ» № 277.

[1]) Проф. Клейнвехтеръ. «Женщина и ея половая жизнь», 1909 г.

[2]) Проф. Эйленбургъ. «Нервныя болѣзни и бракъ». Пер. съ нѣмецкаго, 1906 г.

[3]) Мечниковъ. «Сорокъ лѣтъ исканія раціональн. міровоззрѣнія» 1913 г.

բաղդանում է ոչ միայն ընտանիքի վրա, այլև պետութեան։

Ահելի ևս ցաւալի է, որ աղջիկը առ հասարակ չէ կարողանում ամուսնանալ, ինչպէս պահանջում է բնութիւնը. դրա պատճառները շատ են. և գլխաւորը նա է, որ այր մարդիկ խուսափում են ամուսնութիւնից, բայց օգտվում են բնութեան պահանջին բաւարարութիւն տալով, որ կինը չէ կարող անել՝ յայտնի պատճառով։

Յայտնի պրոֆ. Zreud կանանց բազմաթիւ ջղային հիւանդութիւնների պատճառը գտնում է նրա մէջ, որ նրանք այր մարդկանց նման չեն կարող իրանց բնական պահանջին բաւարարութիւն տալ սեռական կեանքի տեսակէտից։

Մի խօսքով՝ թէ տղամարդիկ և թէ կանայք պիտի ունենան հոգու ուրախ և նորմալ դրութեան տրամադրութիւն, որը կարող է տեղի ունենալ թէ ֆիզիքական պատճառներից, և թէ մտաւոր մտապատկերներով և իդէալներով։

Բարոյական գաղափարը, ինչպէս գրում է յայտնի պրոֆ. Դիւբուա, ուղեղում յարուցանում է ինտենսիվ գործունէութեան մատերիալ աշխատանք, մի շարք ֆիզիկո-քիմիական պրոցեսների, որոնք կարող են բուժարար ազդեցութիւն ունենալ մարդկանց կազմուածքի վրա. իսկ դրա համար հարկաւոր է, որ երկու սեռը ունենայ հոգեկան նորմալ դրութիւն, բարձր զգացմունք և գաղափարականութիւն։

Եւ այդ կը լինի այն ժամանակ, երբ կինը թէ նիւթականապէս և թէ մտաւորապէս կարող կը լինի այր մարդկանց հաւասար կեանք, անկախութիւն և իրաւունք ունենալ. իսկ դրա համար հարկաւոր է լայն և բազմակողմանի ուսում տարածել և իգական սեռի մէջ։ Ցանկալի, որ առաջվայ նման ամեն մի այր մարդ և աղջիկ ամուսնանան, դա ուտոպիա է. բայց ցանկալի է, որ այր մարդու նման ամեն մի կին կարողանայ ինքնուրոյն կեանք ունենալ՝ անկախ այր մարդուց, և այդպիսի պատրաստութիւնը ցանկալի է՝ թէ ամուսնացողների և թէ չամուսնացողների համար։

IV

Այդ վերջին ընդհանուր եզրակացութիւններից յետոյ մի քանի խօսք պիտի ասել հայ կանանց մասին։

Հայ կինը՝ շատ սակաւ բացառութեամբ՝ գտնվում է միանգամայն ստրկական դրութեան մէջ, մանաւանդ տգէտ հասարակութեան շրջանում. Նրա քանակի սակաւութիւնը ֆիզիկական գոյութեան անաջող պայմանների հետևանքն է. Նրա զարգացման աստիճանը շատ ստոր է։

Մի փոքր համեմատական աղիւսակ գրագիտութեան առիթով։

Գերմանիա և Շվեյցարիա չը կայ անգրագէտ։

Անգլիայում գրագիտութեան տոկոսը	99%
Ֆրանսիայում	96%
Ռուսաստանում	48%
Վրացիների մօտ՝ արական	15%
Վրացիների մօտ՝ իգական	5%
Հայերի մօտ՝ արական	5%
Հայերի մօտ՝ իգական	0,5%

Ահա ի՛նչ դրութեան մէջ է գտնվում հայ ազգաբնակութեան մեծամասնութեան լուսաւորութեան գործը։

Գալով հայ կնոջ սակաւաթիւ ինտելիգենտ դասակարգին, պէտք է ասել, որ նա գլխաւորապէս կարողանում է գործ գտնել ուսուցչական ասպարէզում, ինչպէս և ուրիշ լուսաւորեալ երկիրներում, օրինակ՝ Ամերիկայում, ուր 67% ուսուցչութիւնը կանանցից է։

Կան և մեզ մօտ մի քանի կին բժիշկներ. իսկ Ռուսաստանում՝ կին բժիշկների թիւը հասնում է 2200-ի, իսկ բոլոր քաղաքայիական բժիշկների թիւը հասնում է 25,000-ի։

Կան և մեզ մօտ մի քանի մանկաբարձուհիներ, որոնց թիւը Ռուսաստանում 167 միլիոն ազգաբնակութեան մէջ հաշւվում է 13,000. իսկ՝ ըստ պրոֆ. Րէյնի՝ հարկաւոր է 60,000, որպէսզի հասնենք եւրոպական երկիրներին. օրինակ՝ Գերմանիայում՝ հաշւում են 21,000 մանկաբարձուհիներ (65 միլիոն ազգաբնակութիւն)։

Մեզ մօտ լայն ասպարէզ կայ կին բժիշկների, մանաւանդ մանկաբարձուհիների համար, որոնց թիւը շատ սահմանափակ է, օրինակ՝ Երևանի նահանգի՝ մի լիօն ազգաբնակութեան մէջ բժիշկներ հաշւում են 42, ֆելդշերներ՝ 62, իսկ մանկաբարձուհիներ՝ 28։ Պէտք է ասած, որ մանկաբարձուհիները լաւ ապահովված են. և գաւառներում համարեա չը կան հայ մանկաբարձուհիներ և հայ կին բժիշկներ. եղածները գլխաւորապէս՝ օտար ազգերից են, մանաւանդ հրէաներից, որոնցից կին բժիշկներ, որոնք ապահով արքունական պաշտօն են ստացել գաւառական բուժարաններում։

Ահա մի ասպարէզ, ուր հայ կինը՝ թէ իբրև բժիշկ և թէ մանկաբարձուհի՝ թէ նիւթականապէս կարող է ապահով լինել և թէ շատ մեծ գործ կարող է կատարել տգէտ և ստրուկ հայ կնոջ համար, որը զուրկ է ֆիզիկական գոյութեան տարրական պայմաններից, գտնվելով՝ ըստ մեծի մասին՝ տգէտ տատմէրների ձեռքի տակ, թէ ծննդաբերութեան ժամանակ և թէ կանանց հիւանդութիւնների։

Դժբաղդաբար՝ մեր փոքր ի շատէ ինտելիգենտ ույժերը, մանաւանդ բժիշկները, մանկաբարձուհիները (որոնք շատ քիչ են մեզ մօտ), իրաւաբանները և այլն՝ ըստ մեծի մասին՝ զուրկ լինելով ժողովրդասիրական վեհ գաղափարից, խոյս են տալիս գաւառները գնալ, գերադասելով մնալ կենտրոններում, ուր՝ շնորհիւ ինտենսիվ մրցութեան, նիւթականապէս շատ անապահով դրութեան մէջ են գտնվում։ Քանի ուշ չէ, պիտի գրաւել գաւառներում լայն բացված և համարեա ազատ ասպարէզը, որը աւելի ևս մեծ կը լինի, երբ վերջնապէս մտցվի զեմստվօ։

Մենք բոլոր սրտով կը ցանկանք, որ և մեր կանացի սեռը պատրաստվի և գաւառներում օգտակար գործ կատարելու, որ նա աջակցի ազգի ամենախոշոր մասի՝ իրանց դժբաղդ քոյրերին դուրս գալ նրանց ստրկական դրութիւնից, որի պատճառը նրա կատարեալ տգիտութիւնն է. վերջապէս, որը զուրկ է իր ֆիզիկական գոյութեան տարրական աջող պայմաններից։ Գործել այդ ստորի օգտին՝ նշանակում է մի մեծ ազատագրական սկզբունքի ծառայել, որը ընդգրկում է և կանանց հարցը։

Բժ. Բ. Աղասարեան

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Օպէրա

Հինգշաբթի, դեկտեմբերի 12-ին Արքունական թատրոնում ներկայացվեց առաջին անգամ Թիֆլիսում «Մադօննայի մանեակը» անունով օպէրան։

Այս նոր 3 գործ. օպէրան վերցված է նէապոլիտանական ժողովրդական կեանքից և պատկանում է Վօլֆ-Ֆէրրարիի գրչին։

Գործողութիւնը կատարվում է մեր օրերում Նէապոլում։

Լիբրէտտօն հետևեալն է։ Վարագոյրը բարձրանում է և ծովափին հրապարակի վրա ամբոխը, գլխաւորապէս երիտասարդ և օրիորդ, ծաղիկներով, երգով, պարով տօնում է Մադօննայի տօնը։ Ընդհանուր ուրախ տրամադրութեանը մասնակից չէ միայն դարբին Ջէննարօն (Լազարեվ), որ, մնալով մենակ, խնդրում է Մադօննայից օգնել իրան իր դժբաղդ սիրոյ մէջ։ Իսկ այդ սիրոյ առարկան է Ջէննարօի մօր հոգեզաւակ Մալիէլլան (Ալէշկօ), որ փակ կեանքից ձգտում է ազատութեան։ Տեսնելով որ Մալիէլլան խառնվում է ամբոխի մէջ և սիրաբանում է կամօրրիստների պարագլուխ Ռաֆայէլի (Բօրրօվ) հետ, Ջէննարօն թախանձում է մօր միջոցով Մալիէլլային, որպէս զի սա հեռու մնայ Ռաֆայէլից։ Մինչ վերջինս հաւատացնում է Մալիէլլային, թէ սիրում է նրան անկեղծ և, իբրև ապացոյց, առաջարկում է հագցնել նրա գլխին Մադօննայի մանեակը։ Առաջին գործողութիւնը վերջանում է ամբոխի տօնական տրամադրութեան հետ Մադօննայի շքերթով, որ միասին առած կազմում է մի հսկայական ֆինալ։

Երկրորդ գործողութիւնը տեղի է ունենում Ջէննարօի տանը կից գտնվող պարտիզում։ Ջէննարօն յայտնում է իր բուռն սէրը, բայց Մալիէլլան պատասխանում է, որ տանը նրան ամեն բան ձանձրացրել է, և հեռանում է։ Նա՝ Ջէննարօն՝ իր համար եղբայր է և որ ինքը սիրում է ուրիշին (Ռաֆայէլին), որ նոյնիսկ խոստացել է յափշտակել Մադօննայի մանեակը։ Ջէննարօն յանկարծակիի է գալիս և, վերցնելով իր գործիքները, փողոց է ելնում։ Դրանից յետոյ գալիս է Ռաֆայէլը և երկաթէ վանդակի ետևից իր սիրոյ երգը երգում Մալիէլլային, որ և խոստանում է վաղը գալ նրա մօտ։ Ռաֆայէլի հեռանալուց յետոյ, յուզված մտնում է Ջէննարօն և ցոյց տալիս Մալիէլլային... Մադօննայի գլխի մանեակը, որի գողութեան համար կը ներէ Մադօննան... Տարված գեղեցիկ զարդի հրապուրանքից, Մալիէլլան դնում է գլխին և երազում, որ այդ կերպ նա կը ներկայանայ Ռաֆայէլին։ Իսկ այդ րոպէին Ջէննարօն փաղաքշում է նրան։

Երրորդ գործողութիւնը կատարվում է կամօրրիստների սենեակում, գիշերով։ Բոլորը պարում, երգում են Ռաֆայէլի համար, բայց սա սպասում է իր սիրեցեալին։ Շուտով լսվում է Մալիէլլայի աղաղակը դրսից. մտնելով, նա խնդրում է Ռաֆայէլին վրէժ լուծել Ջէննարօյից իրան անպատւելու համար։ Շուտով մտնում է Ջէննարօն էլ, որ ի լուր ամենքի յայտարարում է, թէ Մալիէլլայի համար նա յանցանք գործեց, գողանալով Մադօննայի մանեակը։ Ռաֆայէլը գրգռված հարց է տալիս Մալիէլլային. «Եւ դու հագա՞ր մանեակը. ուրեմն անիծեալ լինես»։ Ամենքը նրանից երես դարձրած հեռանում են։ Մալիէլլան յուսահատ վազում է դէպի ծովը, իսկ Ջէննարօն աղօթում է Մադօննային և ներումն խնդրում, դանակը խրելով կուրծքը։ Ամբոխը մտնելով՝ տեսնում է Ջէննարօյի դիակը, ձեռքում Մադօննայի մանեակը...

Այս սիւժէի համապատասխան է և երաժշտութիւնը, որ, լինելով ժամանակակից, մի փոքր բարդ է։ Հեղինակը սիրում է բարձր նոտաները, որի վրա հիմնվում է երաժշտութեան մեծ մասը։ Առաջին գործողութեան կէսը անցնում է անգոյն, և միայն վերջում դառնում է հետաքրքրական։ Դրա դիմաց՝ երկրորդ և երրորդ գործողութիւնները աջող են։ Մանաւանդ գեղեցիկ է երրորդ գործողութեան ուվէրտիւրան։

Պիէսի գլխաւոր հերոսների դերակատարներ Ալէշկօն, Լազարեվ և Բօրրօվ իրաւամբ արժանացան ջերմ ծափահարութեան, ցոյց տալով ձայնական ու խաղի տեսակէտից շնորհալիութիւն։ Մանաւորապէս հոգեպէս տանջվող Ջէննարօյի տիպը ամբողջացրեց Լազարեվ։

Իվ. Պալիեվ աշխատում էր ամեն կերպ ընդհանուր խաղը հարթ տանել։

Բեմայարդարութիւնը աջող էր։ Ն.

—

Ժողովրդական Տան թատրոնում

Դեկտ. 12-ին Զուբալօվեան Ժողովրդական Տանը ռուսաց երաժշտասէրների խումբը ի յիշատակ մեծ երաժշտագէտ Ջուզ. Վէրդիի ծննդեան հարիւրամեակի կազմակերպել էր ներկայացում օպերային երգիչ Օրդայի մասնակցութեամբ։

Ներկայացումից առաջ հակիրճ բանախօսութիւն արեց Վէրդիի մասին Սէմիգալով։

Ապա ներկայացվեց «Աիդա» օպերայի 4-րդ արարուածից մի տեսարան։

Իսկ վերջում դրվեց «Տրավիատան» ամբողջովին։

Վիօլէտայի դերը կատարում էր Կազանցևան, որ կարող եղաւ լիովին գոհացնել թատրոնը լցրած հասարակութեան. վատ խաղընկեր չէր Գօֆմանը (Ալֆրեդ). իսկ անհամեմատ աջող էր Օրդան Ժէրմօնի դերում։

Ընդհանուր առմամբ խաղն անցաւ սահուն։ Դիրիժօրն էր Պօլիկարպ Պալիեվը։

Հետևեալ անգամ ներկայացվելու է «Եւգենիյ Օնեգինը»։ Ն. Ե.

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Ղուրդուղուլի (Էջմ. գաւ.), 3 դեկտ.

Նոյեմբ. 30-ին տեղի ունեցաւ տեղիս պետ. երկդասեան դպրոցի դահլիճում առաջին ներկայացումը։ Բեմ հանվեց Շիրվանզադէի «Պատւի համար» պիէսը։ Ներկայացումը կազմակերպել էին այս շրջանի երեք պետ. դպրոցների մանկավարժական խմբերը (Ղուրդուղուլի, Մ. Շահրիար և Քալագարխ) յօգուտ գիւղական թատրոնական գործի։ Ներկայացման գլուխ գալուն մեծապէս նպաստեցին տեղական հիւանդանոցի բժիշկ Ա. Պօղոսեանը և տեղիս պետ. դպրոցի պատուաւոր հոգաբարձու Ս. Կարապետեանը։

Թատրոնի դահլիճը լիքն էր հանդիսականներով։

Մուտք եղաւ 88 ր. 40 կ.։ Կարգապահութիւնը բաւարար էր։

Հասարակութիւնը գոհ սրտով հեռացաւ թատրոնական սրահից։ Ն. Մ. Խանգ.

—

Պետրօվսկ (Դաղ. շրջ.), 3 դեկտ.

Տեղիս հասարակական ժողովարանում, հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ, յօգուտ տեղիս ծխ. դպրոցի, մի քանի օր առաջ կայացաւ մեծ երեկոյթ՝ մասնակցութեամբ ռուս դերասանների։

Հայերիս թիւն այստեղ այնքան քիչ է, որ սեփական ույժերով չէինք կարող դուրս գալ ռուս հասարակութեան առաջ։ Այդ իսկ պատճառով, երեկոյթն իր ամբողջ բովանդակութեամբ անցաւ ռուսերէն։

Ներկայացվեցին «Безъ ключа», «Дивертисментъ» և «Бувальщина» կատակերգութիւնները։ Վերջինս մալօռօսիական կեանքից փոքրիկ օպերա էր։ Ներկայացումն անցաւ սահուն. խաղամիջոցներին տեղի էին ունենում եւրոպական և ասիական պարեր։

Կային և բուֆէտ ու վիճակախաղ։

Երեկոյթն իր բազմապիսի բովանդակութեամբ անցաւ շատ գեղեցիկ և տեւեց մինչև գիշ. ժ. 3-ը։ Զուտ արդիւնք մնաց 530 ր.։ Ց. Սահակեան

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ստանիսլաւ Պշիբըշևսկիի «De Profundis», թարգմ. Ա. Մելիք-Վարդանեանի, Թիֆլիս, 1913 թ., գ. 25 կոպ.։

Եւրոպական ժամանակակից գրականութեան մէջ գրական կուռքերից մէկն է համարվում լեհ գրող Ստանիսլաւ Պշիբըշևսկին։ Նրա բազմաթիւ գրուածքները թարգմանված են գրեթէ եւրոպական բոլոր լեզուներով, նոյնիսկ գրուածքներից մի քանիսը ռուսերէն են թարգմանվել ու հրատարակվել ուղղակի ձեռագրից, առանց սպասելու օրիգինալի հրատարակութեան։

Ստ. Պշիբըշևսկին մօդեռնիստական գրականութեան տաղանդաւոր ներկայացուցիչներից մէկն է. գրական այդ ուղղութեան մէջ ստեղծագործական խոշոր թափով է հանդէս եկել նա։ Իր տաղանդի լոյսով նա լուսաւորում է հոգեկան խորշերը այն մարդկային ցաւագար տարբերի, որոնք ժամանակակից կեանքի հասարակական ցաւոտ երևոյթների արգասիքն են։ Պշիբըշևսկիի գրուածքները անխտիր բոլորն էլ խորը հոգեբանական են. կեանքի արտաքին երևոյթների վրա նա առանձնապէս կանգ չէ առնում. նրա ստեղծագործութեան օբիէկտը սոսկ մարդու հոգին է։ Բայց Պշիբըշևսկիի պաֆօսը՝ սեռական էկստազն է. սեռը նրա տեսակէտից այն տիեզերական կենտրոնական առանցքն է, որի շուրջը պտտվում է նաև մարդկային բովանդակ կեանքը։ Սեռը այն մոլեգին ույժն է, որը միմիայն ընդունակ է կենդանի ու յարատև պահելու կեանքը. սեռը սկզբունքների այն սկզբունքն է, որի վրա միայն անսասան կարող է մնալ մարդկային ցեղի գոյութեան յաւիտենականութիւնը։

Պշիբըշևսկիի «De profundes»-ը («Հիմունքների մասին»), որը թարգմանել է Ա. Մելիք-Վարդանեանը, հեղինակի նշանաւոր գրուածքներից մէկն է։ Ինչպէս նրա բոլոր հերոսները, այնպէս էլ սոյն գրուածքի մէջ հանդէս բերվածները միանգամայն պատալոգիական բնաւորութիւն են կրում։ Ցանձին «De profundis»-ի հերոսի մեր առջև հանդէս է գալիս նեվրաստենիկի բոլոր առանձնայատկութիւններով ու բարդ հոգեբանութեամբ օժտված ժամանակակից մարդը, մտաւոր արիստոկրատը, ուղեղի կենտրոնում ունենալով սեռական պրօբլէմը... Վերջին երևոյթը իր բոլոր արտայայտութիւններով անմիջական արգասիքն է տիրող հասարակակարգի. և մօդեռնիստական ժամանակակից գրականութեան մէջ, որ արտայայտիչն է այդ բարդ երևոյթի, կարելի է տեսնել կապիտալիզմի բոլոր հրաշալիքները։

Գալով թարգմանութեան, պէտք է նկատենք, որ Ա. Մ.-Վարդանեանի այս առաջին փորձը այնքան էլ աջող չէ։ De profundis»-ի հայերէն թարգմանութիւնը, որը, ըստ երևոյթին, կատարվել է ռուսերէնից, ունի բազմաթիւ թերութիւններ թէ թարգմանական և թէ լեզուական տեսակէտից։ Գեղարուեստական մի երկ թարգմանելիս թարգմանիչն անպայման կերպով պէտք է ի նկատի ունենայ մի կարևոր հանգամանք՝ գեղարուեստական երկը թարգմանել գեղարուեստօրէն, այլապէս երկը կը կորցնի իր հմայքն ու արժէքը։ Թարգմանական լեզուն պէտք է ունենայ երկի պահանջած կօլօրիտը, առանձնայատկութիւնը։ Բացի այդ՝ բնագրին ստրկանալը թարգմանչի ամենամեծ սայթաքումն է. դրա անխուսափելի հետևանքը լեզուի պրօֆանացիան է լինում։

Չէ կարելի ասել, որ Ա. Մ.-Վարդանեանը հայերէնին չէ տիրապետում. բայց ակնյայտնի է այն, որ նա տեղ-տեղ ստրկացել է բնագրին ու վնասել թարգմանութեանը։

Ռուսերէն թարգմանութեան մէջ գրած է. Быстро шелъ по улицѣ. Домой...

Ա. Մ.-Վարդանեանը նոյն ֆրազը թարգմանել է.

Շտապով անցնում էր փողոցով։ Տուն...

Այդ դէպքում «Домой»... գաղափարը համապատասխան չէ «Տուն»... գաղափարին։ Հայերէնի մէջ կարևոր էր մի բառ ևս աւելացնել՝ միտքը լրացնելու համար։

Նոյնը կարելի է ասել և հետևեալ նախադասութիւնների նկատմամբ.

«Տենդը հսկայական աջողութիւններ է ունենում»։ «Հաշւելով (?) լուցկին դրեց մահճակալի վրա»։ «Եւ նա տեսնում էր հաղարաւոր ամբոխի թափօրը, որ մտրակվում էր կործանելու կատաղի էկստազով»։ «Իսկ ձեռները կոտրատվում էին կործանման սարսափելի Ալէլուիայում»։

Յետոյ՝ չէ կարելի ասել. «Խոր աղօթքի հեծեծանքներ». պէտք է լինի՝ «Աղօթքի խոր հեծեծանքներ»։ Ապա միանգամայն անհասկանալի է մի այսպիսի նախադասութիւն. «Իսկ կնոջ չորս կողմում բոլորում էր մարդկային զոյգերի շուրջպարին սոսկալի ջղաձգական գրկախառնութեամբ» և այլն և այլն։

Բացի այդ ամենը, գիրքը լի է կետադրական սխալներով. ըստ երևոյթին, սրբագրիչի անհոգութիւնը խոշոր դեր է խաղացել այդ պարագայում։

Ընդգծելով հանդերձ վերոյիշեալ թերութիւնները, որոնք աչքի են ընկնում ներկայ թարգմանութեան մէջ, մեզ սակայն թւում է, թէ թարգմանիչը յետագայում ընդունակ կը լինի խուսափելու նման թերութիւններից. դրանք օրգանական չեն թարգմանչի համար։

Ներկայումս շատ խոշոր կարիք կայ թարգմանելու եւրոպական ժամանակակից գրական կորիֆէյների ստեղծագործութիւնները։ Անհրաժեշտ է թարգմանել Իբսէնի, Պշիբըշևսկիի, Մետերլինկի, Համսունի, Ուայլդի և ուրիշ գրողների հեղինակութիւնները։ Բայց կարիքը՝ լաւ թարգմանութիւնների նկատմամբ է. վատ թարգմանութիւնների կարիք իսկի չունի հայ գրական ասպարէզը։ Նա առանց այն էլ առատ է այդպիսիներով։ Այս հանգամանքը պէտք է ի նկատի ունենալ ամենից առաջ։

Սուրխաթեան

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) «Արուեստագէտ գեղագիր. ոսկետառ ստեղնագործութեան. սկզբնատառեր», Խ. Թահտաճեանի, Կ. Պոլիս, 1913 թ.։ 2) «Ամենուն Տարեցոյցը 1914 թուի», Թէոդիկի, Կ. Պոլիս, էջ 448, գ. 12 ղրուշ։ 3) «Կավռօշին Տարեցոյցը 1914 թուի», Կ. Պոլիս, էջ 160, գ. 5 ղրուշ։ 4) «Անտառի զաւակները և ուրիշ պատմուածքներ», Մայն-Ռիդի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 96, գ. 20 կ.։ 5) «Պատմութիւն վարուց և մահուան սրբոյն Մեսրոպայ վարդապետի մերոյ թարգմանչի», Կորիւնի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 72, գ. [illegible] կ.։ 6) «Էսպէրանտօ միջազգային լեզուն, նրա ներկան, անցեալը և ապագան», Անրէեվի, Բագու, 1913 թ., էջ 166, գ. 60 կոպ.։ 7) «Ekzercaro de lingvo esperanto», ձեռնարկ էսպերանտօ լեզուի, Զալալեանի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 100, գ. 50 կ.։ 8) «Դափնեպսակ նուիրուած հայ գրերու 1500-ամեայ և հայ տպագրութեան 400-ամեայ միացած յոբելեանին», Ամասիա, 1913 թ., էջ 16, գ. 60 փարա։ 9) «Նոր-Ջուղայի ազգ. թատրոնը», Աբգարեանի, Նոր-Ջուղա, 1913 թ., էջ 27։ 10) «Маршруты экскурсіи по Кавказу», выпускъ I, Евангулова, Баку, 1913 г., ст. 37, ц. 50 коп.

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր գայրոյթին միայն արժանացած՝ «Зак. Рѣчь» լրագրի և Թամարենի յօդուածը յարուցել է նաև Լ. Կիպիանիի ցաւը և զայրոյթը «Закавказье» թերթի մէջ։

Ես ամաչում եմ,—ասում է յարգելի հրապարակախօսը,—բայց ես պէտք է հաստատեմ այն ցաւալի փաստը, որ մեր կովկասեան մամուլը շատ բան արեց այժմ ստացված հրդեհը բորբոքելու գործի մէջ։ Ես ամաչում եմ, բայց ես պէտք է հաստատեմ, որ ժուրնալիստների մեր ընտանիքը քաջութիւն չունեցաւ ոտքի կանգնել իր ժամանակին, դեռ Վասիլի Վելիչկօյի և նրա համհարզների մռայլ օրերին և յետոյ, ի պաշտպանութիւն այն ընդհանուր բարիքի, որին երբէք չէ կարելի հասնել փոխադարձ երկպառակութիւնների, փոխադարձ անվստահութեան ճանապարհով։ Ես ամաչում եմ, բայց ես պէտք է հաստատեմ այն փաստը, որ ժուրնալիստների՝ կեանքի լաւագոյն ձևերի համար այդ մարտնչողների շրջանում գոյութիւն ունեն անկասկածելի ռէակցիօներներ և խաւարամիտներ (թէկուզ հընչուն լօզունգներով և կամենալով նրանք զրահապատել իրանց խաւարամտութիւնը). Ես ամաչում եմ, բայց ես չեմ կարող լռել այդ խաւարամտութեան այն ապացոյցի մասին, որը տուեց մեզ մեր ընկերակիցներից մինը վերջին օրերս՝ «առաջադրող» Պարֆէն Գոտուայի օրգանի էջերում։ Մարդիկ, որոնք սովորել են վայրի պարեր կաքաւել պոլիտեխնիկումի մասին հարցի շուրջը, ազգայնական կուրացման թափի մէջ մոռացել են մարդկային էթիկայի շատ պահանջներ, բայց այնուամենայնիւ չէի կարող սպասել և նախատեսել այն գիծը, որին նրանք այժմ հասել են։

Դա արդէն վերջին գիծն է, Այն, ինչ որ «Թիւրքիա և Հայաստան» յօդուածի մէջ ասում է հեղինակը (Թամարենը), որ խորապէս անարգում է Թամարայի պայծառ յիշատակը, թագնվելով Թամարին կեղծ անուան ներքոյ, դա կուլտուրական պայքարի բոլոր սկզբունքների մոռացման վերջին գիծն է։

Ապա Լ. Կիպիանի յանդիմանում է այդ յօդուածի հեղինակին և նրա համար, որ նա թոյլ է տուել իր այդ պայքարի մէջ զէնք դարձնել և հանգուցեալ բանաստեղծ Իլիա Ճավճավաձէին, բերելով նրա «հրապարակախօսական անկասկած սխալներից» մինը, ասածը հայերի մասին, թէ «որտեղ հաց, այնտեղ կաց»։ Նա կցում է.

Այն մարդը, որ հարիւրաւոր գեղեցիկ արտադրութիւնների մէջ տուել է մարդկայնութեան, համբերողութեան եւ ազատասիրութեան օրինակներ, չէր կարող ասել այն, կամ արտայայտել մի ամբողջ ազգի համար վիրաւորական այդ միտքը այն դժբաղդ րոպէներից մէկում, երբ բանաստեղծը մի կողմն էր շպրտել իր ոսկեայ քնարը, որ խօսում էր ժողովուրդների եղբայրութեան մասին և ձեռք էր առել հրապարակախօսի գրիչը, գործելով բանաստեղծի համար աններելի սխալ։ Ուստի պէտք չէր կրկնել մեծ բանաստեղծի այդ սխալը։

Բաւական է, պարոններ։ Ժամանակ է դադարեցնել այդ խայտառակութիւնը, ժամանակ է հանդարտօրէն վերաբերվել նրան։

Մենք միայն կարող ենք ուրախանալ, որ Լ. Կիպիանին իր այդ յօդուածով սթափման է հրաւիրում այն անարժան ժուրնալիստներին, որոնք մոռանում են իրանց կոչումը և գրչի մաքրութիւնը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ղալաթիա, 2 դեկտ.

Զարմանքով և մեծ ցաւով կարդացինք «Մշակի» 258-դ համարին մէջ Կ. Պոլսէն գրուած և Շառայլ ստորագրութեամբ թղթակցութիւն մը, ուր, ի միջի այլոց, հանդիպեցանք հետևեալ տողերուն.

«Գրաւոր վաւերագիրներ, նոյն իսկ Զաւարեանի նամակներ ցոյց կուտան, թէ Զաւարեանի՝ Կեդր. վարժարանի մէջ տեսչի և ուսուցչի պաշտօն չառնելուն համար այս երկու պարոնները (Զարդարեան և Խաժակ) ամեն ջանք թափած են, Զարդարեան իբր խնամակալութեան անդամ, և Խաժակ՝ իբր թեկնածու։ Եւ իրաւամբ ալ Զարդարեան յաջողցուցած է Խաժակի ընտրութիւնը իբր պատմութեան և քաղաքական տնտեսագիտութեան ուսուցիչ, և այլն և այլն»։

Արդ, խնամակալութիւնս պարտք կը համարի յայտնելու, թէ այս հատուածը ամբողջովին, իր պարունակութեամբ, հակառակ է ճշմարտութեան, որովհետև

ա) Ողբացեալ Ս. Զաւարեան երբէք իր թեկնածութիւնը չէ դրած Կեդր. վարժարանի տեսչական պաշտօնին համար, հետևաբար այդ մասին ո՛չ խօսք և ո՛չ ալ խնդիր եղած է իր անուան շուրջ։

բ) Դարձեալ մինչև այսօր քաղաքական տնտեսագիտութեան դասին համար ո՛չ մէկ հարց գոյութիւն ունեցած է, քանի որ մէկ քանի տարիէ ի վեր նոյն առարկային դասաւանդութիւնը յանձնուած է եղեր՝ պ. Միքայէլ Շամտանճեանի, որ ցայսօր ալ գոհացուցիչ կերպով կը շարունակէ իր պարտականութիւնը։ Ուրեմն հիմնովին սխալ է թէ՝ նոյն դասը յանձնուած է պ. Խաժակի։

գ) Գալով պատմութեան դասերուն, երբ պ. Սեդրոսեան, որ անցեալ շրջանին կը դասախօսէր այդ ճիւղը, կամովին հրաժարական տալով մեկնեցաւ Եւրոպա, իրեն իբրև յաջորդ իրենց թեկնածութիւնը առաջարկեցին մէկէ աւելի ուսուցիչներ, ինչպէս՝ պ. պ. Ամտանճեան, Չէօկիւրեան, Բարսեղեան, Շվ. Փափազեան, Խաժակ, Մեսրոպեան, նաև Զաւարեան։

Իրաւ է թէ դասատուներու ընտրութիւնը, ըստ կանոնագրի, կը պատկանի վարժարանին տեսչութեան, բայց այդ միջոցին տակաւին տեսչական պաշտօնը թափուր ըլլալով՝ խնամակալութիւնս հարկադրուեցաւ ինք զբաղիլ նոյն հարցով։

Արդ նկատի ունենալով բոլոր թեկնածուները, խնամակալութիւնս բարոյական

պարտականութիւն համարեց իրեն՝ նախ-ընտրութիւն տալ ոչ թէ պ. Խաժակի, այլ պ. Մեսրոպեանի, որ կեդրոնականի սաներէն էր, իր միջնակարգ ուսումը մեր վարժարանին մէջ ուսած, ապա Եւրոպա մեկնած, ուր համալսարանական կրթութիւնն ամբողջա-ցուցած՝ կը վերադառնայ Կ. Պոլիս, փնտռելով ընելով մեզի՝ ծառայելու զինքը կրթող ու-սումնական հաստատութեան։

Աւելորդ չըլլայ յիշել թէ՝ այս միջոցին խնամակալութեան անդամներէն՝ պ. Զարդա-րեան ոչ իսկ ներկայ գտնուած է սոյն խորհրդակցութեան նիստերուն, գիւղագնա-ցութեան առիթով։

Պր. Մեսրոպեան աւելի քան մէկ ամիս դասախօսելէ ետք իրեն յանձնուած հոգե-բանութեան և պատմութեան առարկաները՝ հոկտեմբեր ամսուան սկիզբը կարգ մը հար-կեցուցիչ ու բանաւոր պատճառներով կա-մովին հրաժարական տուաւ պատմութեան դասերու մէկ մասէն։

Դպրոցին նորընտիր տեսուչ՝ պ. Ա. Խա-չատուրեան—հաւասարապէս բարեկամ թէ Ս. Զաւարեանի և թէ Խաժակի— լաւագոյն նկատած էր պ. Մեսրոպեանի թողած պատ-մութեան դասերը յանձնելու պ. Խաժակի, եղած կարգադրութիւնը ներկայացնելով խնամակալութեանս ի վաւերացում։

Կը յայտարարենք ուրեմն, որ խնամակա-լութիւնս, իր բոլոր անդամներով, շատ վեր է այսպիսի զրպարտութիւններէ, որոնք դժբաղդաբար թոյլ տուած է ձեր պոլսա-կան թղթակիցը մեր անդամներէն մէկուն կամ միւսին դէմ, նախ գործելով ընդդէմ ճշմարտութեան, և ապա նաև ձեր թերթի բարոյական համբաւին։

Յուսալով որ բարի կըլլաք ամբողջովին հրատարակութեան յանձնել այս հերքմնա-գիրը ձեր թերթին մէջ, կը մնանք յար-գանքով՝

Ի դիմաց Կեդր. վարժարանի խնամակա-լութեան՝

Ատենապետ՝ դոքտ. Գ. Դաւիթեան
Ատենադպիրի՝ Օննիկ Արսլանեան

—

Բագու, 6 դեկտ.

Այս տարվայ յուլիս ամսին Բագուի հա-յոց ծխ. դպրոցների հոգաբարձութեան տուած յայտարարութեան համաձայն՝ նոր ուսուցիչներ հրաւիրելու իր խնամքին յանձ-նուած դպրոցների համար, իբրև նախկին ուսուցիչ, երբ տեսայ, որ իմ աւանդած ա-ռարկաների համար եւս ուսուցիչներ են պա-հանջվում, խնդիր ուղարկեցի՝ վերահաստա-տելու ինձ իմ նախկին պաշտօնում, որ ստիպված եղայ թողնել հոգաբարձութեան 1911 թ. յունիսի 9-ի № 317 գրութեան հիման վրայ, և որը վերադարձնելու վրս-տահութիւն է տրված ինձ նոյն գրութեամբ, համարելով առաջին թեկնածու,՝ երբ ազատ տեղ բացվի։

Հետևապէս, ես դիմել եմ հոգաբարձու-թեան ոչ որպէս բոլորովին նոր խնդրատու անծանօթ անձնաւորութիւն, այլ իբրև նոյն դպրոց-ների նախկին ուսուցիչ, որ իր կամքի հակա-ռակ թողել է պաշտօնը։

Արդ, թող թոյլ տրուի ինձ՝ սրանով հո-

[illegible]

րլացնելը և ... բանից, որոնք էր հետ գործ են ունենում պաշտօնական գրութեան հիման վրա։

Հոգաբարձութեան այս վարմունքը հաս-տատում է, որ նա միայն ձևականութեան համար է ուղարկած եղել ինձ վերոյիշեալ գրութիւնը. այն ժամանակ՝ չը գիտեմ ի՛նչ հարկաւոր էին մի երեսից աւելի բացատ-րութիւններով լցրած հաւաստիացումները…

Ուսուցիչ՝ Յովհաննէս Զաքարեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻՑ

—

Վան, 11 նոյեմբերի

Բաղէշի առաջնորդ Սուրէն վարդապետը մի հեռագրով իմաց է տալիս, որ աւազակ Միր-Մհէի ընկերներից՝ Կաղէրն և Ջահվէրը, որոնք մի տարուց ի վեր Բաղէշի բան-տումն էին և այնտեղ նրանց դատաստանը տեսնվում էր, վճռվել են ցկեանս դատա-պարտութեան։ Այս որոշումը ծափահարելի է, որովհետև, ուղիղն ասած, այսպիսի ար-դար վճռի չէինք սպասում։ Մենք ընդհան-րապէս տածում էինք այնպիսի մտայնու-թիւն, թէ Կաղէր-Ջահվէրի դատը փոխադ-րեցին Բաղէշ, որպէսզի այնտեղ աւելի դիւ-րին լինի նրանց անպարտ արձակել։ Բարե-բաղդաբար մեր կանխագատումը սխալ էր, կամ գոնէ մտածում ենք, թէ այն փութկոտու-թիւնը, որով թիւրք կառավարութիւնը ու-զում է կանխել բարեկարգութիւնները և որով Շաքիրը և Միր-Մհէն չը խնայվեցին, վճռեց նաև Կաղէրի և Ջահվէրի բաղդը։ Ինչ էլ որ լինի պատճառը թիւրք արդարադա-տութեան, մենք այդ գնահատում ենք, ո-րովհետև այդ աւազակներն էլ ո՛չ պակաս ահարկու էին, քան Միր-Մհէն. ու նկատելով որ տասնեակ հայերի և ասորիների ա-րիւնը թափել էին, նոյնիսկ այս վճիռն էլ քիչ ենք գտնում։

Հոկտ. 23-ին Աղբակ գաւառի Բժնվերդ գիւղում Գէորգ Եղոյեանի աղջիկ Նունուշին առևանգեց նոյն գիւղացի Մալահաջիի որդի Նասլին և մի քիւրդի տուն տարաւ նրան

խոլամացնելու նպատակով։ Այդ միջոցին վալի Թահսին-բէյ գտնվում էր Աղբակում, որին դիմեց հայերի առաջնորդը խնդրելով յետ առնել աղջիկն ու յանձնել նրան ծնող-ներին։ Վալին անմիջապէս 20 ձիաւորներ ուղարկեց, որոնք յետ առան Նունուշին ա-ռևանգողից և յանձնեցին ծնողներին, իսկ առևանգիչը բանտարկվեց։ Եթէ վալին գա-ւառում պատրաստ չը լինէր, հազիւ թէ այդպիսի կտրուկ տնօրինութիւն գործա-դրելի լինէր։ Մարակ

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

◆ Բուդապեշտից հեռագրում են, որ Հարաւային Ունգարիայում կալա-նաւորվել է բժ. Տիննը, որ վարձատ-րութեամբ կարողացել է զինուորական ծառայութիւնից ազատել մօտ 17,000 երիտասարդի։

◆ Արդաբիլի շրջանում տեղի է ու-նեցել մեծ կռիւ շահսէվան ցեղերի և ղարաջադաղցիների միջև։ Կան շատ սպանվածներ։

◆ Թեհրանից հեռագրում են, որ շահի թագադրութեան առիթով սպաս-վում է ընդհանուր ամնիստիա։

◆ Պարիզում ցրտից մահացան ա-ւելի քան 100 մարդ։

◆ Այսօր Պետերբուրգում հանքա-յին ինժեներների ընկերութեան մէջ Ֆիլկովիչը դասախօսելու է Կովկասեան լեռնաշղթայով երկաթուղի անցկացնե-լու մասին, պարզելով նրա հանքար-դիւնաբերական նշանակութիւնը Կով-կասի համար։

◆ Պետերբուրգից հեռագրում են, որ Ֆրանսիայի և Անգլիայի լիազօրու-թեամբ Ռուսաստանը բանակցութիւն-ներ է սկսել Գերմանիայի հետ Ֆոն-Սանդերսի պաշտօնի առիթով։

◆ Թիւրքիայի կողմից Վիէննա է մեկնել յատուկ պատգամաւորութիւն երրեակ դաշնակցութեան հետ աւելի սերտ մերձեցում կապելու նպատա-կով։ Պատգամաւորութեան մէջ է Շիւք-րի փաշան։

◆ Կ. Պոլսում թիւրք լրագիրներին արգելված է գրել հակառուսական յօ-դուածներ։

◆ Կ. Պոլսից հեռագրում են, որ գեներալ Սանդերսը մի յայտնի թիւրք դիւանագէտի հետ խօսելիս կրկնել է Վիլհէլմ կայսրի խօսքերը, թէ «ոչ ոք չի սոփի մեզ հեռանալ Կ. Պոլսից, հանգիստ եղէք»։

◆ Մոսկվայից հեռագրում են, որ

[illegible]

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

12 դեկտեմբերի

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Խուարէցից տեղեկացնում են, որ Տօրէօնը նորից ընկաւ ապստամբնե-րի ձեռքը կատաղի կռւից յետոյ, որին մասնակցում էին 12,000 մարդ։

ԼՕՆԴՕՆ։ Ծննդեան օրը բոլոր եկեղեցի-ներում կը կարդացվի առանձին աղօթք ներ-քին խաղաղութիւնը պահպանելու մասին. աղօթքը կազմված է Ուլստէրի դէպքերի առիթով։

Պորտսմուտում հրդեհի պատճառած վնա-սը կազմում է մի միլիօն ֆունտ։

Տօները շարունակվելու են մինչև դեկտ. 16-ը։ Հինգշաբթի և ուրբաթ լրագիրները լոյս չեն տեսնի։

ԲԱԹՈՒՄ։ Գործադուլ արին տեղիս տպա-րանների գրաշարները։ Լրագիրները լոյս չը տեսան։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Առաւօտը Նիկոլայեվի կա-յարանին մօտ գտնվող շէնութեան մէջ, ուր պահվում է Կայսերական գնացքը, անյայտ պատճառից հրդեհ ծագեց։ Այրվեց և փչ-չացաւ 300,000 ռուբլուց աւելի իրեղէն։ Շնորհիւ ձեռք առնված շուտափոյթ միջոց-ների, հրդեհը շուտով վերջացաւ։

Առաջին հերթին նաւահանգիստներ են կառուցանվելու Սուխումում և Սօչիում։

Օդագնաց Սիկորսկին «Իլիա Մուրօմէց» հսկայական աէրօպլանով, 10 մարդու հետ, վերցրած նաև 24 պուդ ծանրութիւն, երկու անգամ թռիչք կատարեց, որով և հիմք դրեց համաշխարհային նոր մրցակէտի՝ ծանրու-թիւնով թռչողների համար։ Համառուսա-կան աէրօկլուբը 6000 ր. յատկացրեց իբրև մրցանակ տալու ռուս օդագնացների՝ առանց իջնելու հեռու թռչելու մրցակէտ հաստա-տելու համար։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ Բէլգրադ-Սալօնիկ երկաթու-ղային հաղորդակցութիւնը վերականգնվեց։

Յօգուտ սերբ զինուորների հանգանակված գումարի մնացորդ 5000 ֆրանկը յանձնվեց սերբիական ինվալիդական ֆօնդին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պօստ-հեռագրական գլխա-ւոր վարչութիւնը յայտարարում է, որ յօ-բելեանական նամակադրոշմերը, համաձայն ներքին գործերի մինիստրութեան կարգա-դրութեան, գործածութեան մէջ լինելու են 1914 թ. յունվարի 1-ից յետոյ եւս։ Ան-վաւեր ճանաչելու ժամանակի մասին կը լի-նի առանձին կարգադրութիւն։

ԿԱԴԻԿՍ։ Զինուորական խորհրդի նախա-գահ գնդապետ Լամբրադօրը դատապարտվեց 5 ամսով բանտի խորհրդի նիստից առաջ պատարագին ներկայ գտնվելու մերժման համար։

ՏՕՐՆ-ԱՆՈՒՆ-ՑԻԱՏԱ։ Հրթիռներ պատ-րաստող արհեստանոցում պայթումից սպանվեցին 8 հոգի, վիրաւորվեցին 3 հոգի։

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐ։ Զինուորական դատա-րանը յայտարարեց իր դատավճիռը «դաշ-տային սատանաների» գործի առիթով։ Դա-տապարտված են. ցմահ տաժանակիր աշ-խատանքի՝ Տրօֆիմը և Անաստասիա Խօլե-մենկօն, Ֆէօդօր և Ֆէվրօնիա Զուբարևները. 25-ամեայ տաժանակիր աշխատանքի— 18 մեղադրեալ, 15 տարով՝ 5 հոգի, 6 տա-րով՝ 1 հոգի, բանտարկութեան 6 տարով՝ 4 հոգի 5 տարով՝ 2 հոգի, 5 տարով պատ-ժիչ բաժանմունքի՝ 3 հոգի, 3 ամսով՝ 1 հոգի. 24 հոգի արդարացաւ։ Ցմահ տաժա-նակիր աշխատանքների դատապարտվածնե-րի վերաբերութեամբ որոշված է խնդրել մեղմելու պատիժը։

ԿԻԵՎ։ Դատաստանական պալատը մի տա-րով բանտ որոշեց «Кіевская Мысль»-ի աշ-խատակից Բրազուլ Բրուշկովսկիին, որ հա-մառուսական ցուցահանդէսի բացմանը ազ-գային օրհներգի ժամանակ ոտի չէր կանգ-նել։

ՕԴԵՍՍԱ։ Բալկօվայա փողոցում անյայտ մարդիկ ազնուականների աղօթատնից յափշ-տակել են 24,500 ր.։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

դ. 2,14,27)

ՃԱՐՊԱՅԻՆ ՇՊԱՐԸ

դարձնում է կաշին թաւշի պէս կակուղ ու քնքոյշ և տալիս է նրան թարմ երիտասարդական բնական կոլորիտ։

Անփոխարինելի է որպէս պարահանդէսային ու սալօնային և առհասարակ թէ ցերեկվայ և թէ երեկո-յեան շպար։ Կաշին պահպանում է եղանակի ազդեցու-թիւնից։

Այդ շպարը հիմնալի կերպով կպչում է կաշուն։ Նա պատրաստված է բացառապէս ամենաընտիր հիմ-նական նիւթերից, որոնք կաշու համար միանգամայն անվնասակար են։

Գնորդները, սեփական շահերն ի նկատի ունենա-լով, պէտք է հետևեն, որպէսզի գնելուց ստանան իսկա-կան № 4711 ՃԱՐՊԱՅԻՆ ՇՊԱՐ։

(M. 358735) 5—4

ՀՕՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԷՐ) ԴԷՄ
ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ
„SALO—ՊԻՉԻԼԻՆ“

ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հաս-տատուն միջոց։ Գործադրելու ձեռնարկը կցվում է տրկղիկին։ Իսկականը մետաղեայ արկղիկներում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.։

Միաժամանակ լաւ է ներգործում թէ սուր եւ թէ յարատեւ բնոյթ ունեցող դէպքերում եւ կարճ ժամանակի ընթացքում վերաց-նում է ամենայամառ ընթացք։

ՊԱՀԵՍՏԸ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека Б. Конгейма.

Ուղարկվում է վերադիր վճարով։ Ճանապարհա-ծախքը պօստային սակագնով։

Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային Ապրանքների վաճառանոցում։

(շ.) (П. 22276) 0—49

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
„ԾԻԾԱՂԻ ՏԿՃՈՐ“

Անեկդօտների և սրախօսու-թիւնների ու Մոլլա Նասրէդ-դինի ընտիր առակների ժո-ղովածու։ Գրքի երեսին այս նկարը մեծ դիրքով։ Գինն է 20 կոպ.։ Դիմել Թիֆլիսի հայ գրավաճառներին և կազմողին՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. А. Г. Есаянцу. Գրքի գինը և ճանապարհի ծախսը 9 կոպ. մարկաներով ուղարկել առաջուց։ Գումարով ուզողնե-րին 100 հատը կէս գնով, այսինքն 50% զեղչ. 50 հատին 40% զեղչ. 25 հատին 30% զեղչ։ Ճանապար-հածախսը գնողի վրա։ Գումարով ուզողները պէտք է զրկեն կանխավճար, մնացեալը վերադիր վճարով։

(օ.մ.) 1047. 20—12

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Նախկին օրդինատոր Պետերբուրգի սիֆիլ.-վեներ. կլի-նիկայի։ Ընդունում է հիւանդներին յատկապէս միզա-սեռային, վեներ., սիֆիլիսային հիւանդութեան. առաւ. ժամը 10—11 և երեկ. ժ. 6—8. Սեմեօնօվսկայա փող., № 18 (Վօրօնցովի արձան ի մօտ)։ Բժշկի բնակարան Սեմեօնօվսկայա, № 16.

(չ.ու.կ.) 804. 100—32

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Լեւոն Քալանթարի

„ՏԱՆԸ ԵՐԱԶ“

Պիէսը 4 գործողութեամբ։

Դիմել՝ Тифлисъ, книжн. магазинъ «Гуттенбергъ», Г. Галстяну.

1155. 10—4

ԲԱՑՎԱԾ Է 1914 Թ. „ԱՂԲԻՒՐԻ“ 32-րդ և „ՏԱՐԱԶԻ“ 25-րդ տարեշրջանների բաժանորդագրութիւնը։ „ՏԱՐԱԶԻ“ XXV ամեակի առիթով դպրոցական աշակերտների համար „ԱՂԲԻՒՐԻ“ տարեկան բաժանորդագինը ճանապարհածախսով 1 ր.։ „ԱՂԲԻՒՐ“ եւ „ՏԱՐԱԶ“ յաւելուածներով պրէմիաներով 10 ր., արտասահման 18 ր. կամ 50 ֆր.։

Մենք այլևս ոչ մի խօսք չենք ասում, թէ ինչպէս են հրատարակվում «ԱՂԲԻՒՐԸ» և հայկական միակ իլլիւստրասիօն «ՏԱՐԱԶԸ». այդ խօսքը պատկանում է մեր հակառակորդներին։

Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „АГБЮРЪ-ТАРАЗЪ“. Tiflis. Direction, Agbür-Taraz.

Խմբ.-հրատարակիչ՝ Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

(շ.շ.) 31 5—4

Հիմնված դրամատուն 1869 թվից

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
Ե. Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.
Թիֆլիս, Դվորցովայա փողոց
ԸՆՏԻՐ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՍԱՐԱԿ ԵՒ ՈՐՈՇ ՍՏԻԼԻ ԴԵԿՈՐԱՑԻՈՆ ԷԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱՐՄԱՏՈՒՐՆԵՐ

Անցեալ սէզոնների արմատուրները վաճառվում են 40—50% զեղչով։

(շ. I) 869. 0—6

Տելեֆոն № 238.

Առեւտրի եւ Արդիւնաբեր. Մինիստր. իրաւասութեան ներքոյ գտնվող
ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
— (ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ) —
Ր. Ջ. ՌՈՄԱՆԵԱՆԻ
(Հիմնված 1908 թ.)

Թիֆլիս, Չէրքէզովսկայա փողոց (Անձալսկայա), № 47, տրամվ. կայ. մօտ, III հաշտարար դատար. մօտիկ։

Դասընթացները 5-ամսեայ, ամենօրեայ պարապմունքներով։

Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 2-ից 1914 թ.

Դասընթացքներում պատրաստվում են երկսեռ անձեր արդիւնաբերական և ֆինանսական հիմնարկու-թիւնների համար. աւանդվում է առեւտրական մասնագիտութիւն հաշւապահական և առևտր. գի-տութ. վերաբերեալ։ Հաշւապահութեան և թղթակցութիւնների վերաբերեալ գործնական պարապմունք-ները տեղի ունեն դասընթացքներին կից յատուկ գրասենեակում՝ մայրաքաղաքների կուրսերի օրինակով, պարզօրոշ, բէլ կեանքից առնված նիւթերով (առեւտր. դոկումէնտներով և այլ ձեւերով) և բոլոր ձեռնարկութիւնների՝ ինչպէս ընդհանուր-առեւտրական, նոյնպէս և բան-կային հաշւապահութեան միամեայ պարտադիր վարումով։ Պարտադիր առարկաներն են. 1) ա. Հաշ-ւապահութիւն--պարզ, իտալական (կրկնակի), գերմ., ամերիկ., ֆրանս., անգլ., կամէրալնի և ռուս. երրեակ (ամեն մի սիստէմն անցնվում է գործն. աշխատանքի օրինակներով), բ. Հաշւապահութիւն— ընդհ.-առևտր., ֆաբրիկային, գործարանային, բանկային, փոխատու-խնայող. և վարկային ընկ., նաւ-թարդիւնաբեր., նաւթա-գործար. և ապահովագր.։ ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱՐՏԱՅԻՆ ՍԻՍ-ՏԵՄ՝ 2) Առեւտրական թւաբանութիւն։ 3) Առեւտրական իրաւունք։ 4) Մուրհակային իրաւունք։ 5) Առեւտր. թղթակցութիւն (տեսական և գործն.)։ 6) Թւաբան. համրիչի վրա (առևտր. և մատեմատ. գործող. համրիչի վրա նորագոյն հեշտ ձևով)։ 7) Գեղագրութիւն (ուղղումն և վերամշակումն ամենավատ ձեռագրի)։ Ոչ-պարտադիր առարկաներ. 8) Քաղաքատնտեսութիւն։ 9) Սղագրութիւն։ 10) Ռէմինգտօնի վրա գրել։ 11) Ռուսաց լեզու։ 12) Թւաբանութիւն։ Դա-սատուներ են հրաւիրված մասնագէտներ բարձրագոյն համալս. կրթութեամբ։ Ունկնդիրների և ունկնդրուհիների ընդունելութիւններն ամեն օր կուրսերի գրասենեակում, առ. ժ. 10-ից մինչև ցեր. ժամը 3-ը և երեկ. ժ. 5—8-ը։ Կանոնադրութիւնը և ծրագիրը ուղարկվում են ձրիաբար։

(օ.մ.) 1110. 0—6

Առեւտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՈՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

Թիֆլիս, Միխայլեան պր. 24/2. Տելէֆօն № 976.

Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։ Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ։

Գործնական զբաղմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լօնդօնի Pitman և աբէգի Pigier դպրոց-ների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են բէլ կեանքից։ Առարկա-ներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (ա-ռևտրական իրաւունք, մուրհակի կանօնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն, (ամենավատ ձեռքի ուղղումն), արագագրութիւն. բ.) ոչ-պարտա-դիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Սղագրութիւն. 3) Դակտիլօգրաֆիա (ռեմինգտօն և այլ.) և 4) Առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Զբաղմունքները կատարվում են և դատ-դատ։ Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտա-րաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը յուն-վարի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանօններն ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշ-ւապահներ, օգնականներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և նրանց ընդու-նակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 284 ունկնդիր, որոնցից 53 հոգի իգական սեռից)։

1151. 0—4

ԲԱՑՎԱԾ Է 1914 ԹՒԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՀՈՎԻՏ
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ
◆ շաբաթաթերթի ◆
հրատարակ. IX տարի

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ	Տարեկան	4 ր. —
	Կէս տարվան	2 ր. 50 կ.
	Ամսական	— 50 կ.

Արտասահման տարեկան՝ 12 ֆր., կէս տարվան՝ 7 ֆր.։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Խմբագրութեան հասցէն՝ Редакція армянскаго журнала «ОВИТЪ», Тифлисъ. Արտասահմանից՝ Rédaction du journal arménien «HOVIT», Tiflis (Caucase, Russie).

1135. 10—6

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է Թիֆլիսի և Բագուի գրավաճառանոցներում

„ՍՈԽԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ“

ազգային լիակատար ԵՐԳԱՐԱՆԻ 10-րդ տպագրութիւնը՝ բոլոր յայտնի գործածական եր-գերով, նոր բանաստեղծութիւններով, բազմաթիւ կենսագրականներով և ծանօթութիւն-ներով, բաղկացած 344 մեծադիր երեսներից և տպագրված ընտիր թղթի վրա։ Գինն է՝ ճանապարհածախսով՝ 1 ր. 20 կոպ., իսկ պռւմարով՝ 1 ր.։ Օտար քաղաքներից դիմում են Բագու, «Սոխակի» հրատարակչին, հետևեալ հասցէով.

Протоіерею Григорію Григоріанцъ, БАКУ.

(օ.մ.) 1142. 3—3

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный